

บทที่ 5

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี

เนื้อหาทั้งหมดในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดของรูปบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี ประเภทคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้โดยละเอียด ได้แก่ การให้ความหมายและแสดงการใช้คำกริยาดังกล่าวในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งการใช้ที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ทั้งที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักและคำกริยารอง นอกจากนี้จะเป็นการนำเสนอประเด็นที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างระบบการพรรณาสถานที่กับระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี

5.1 บทนำ

จากบทที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเรื่องการพรรณาสถานที่ในภาษาอิมปีนั้น ผู้วิจัยได้เสนอ มโนทัศน์พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี ซึ่งพบว่ากระบวนการพรรณาสถานที่ และการบ่งชี้สถานที่นั้นเป็นมโนทัศน์ 2 มโนทัศน์ที่มีความใกล้เคียงกันมาก แม้ในการตามคำถาม เพื่อหวังคำตอบให้เป็นการพรรณาสถานที่แต่ก็มีหลายครั้งที่คนอิมปีตอบด้วยการบ่งชี้สถานที่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยเรื่องระดับของความชัดเจนและระดับของความชี้เฉพาะ ซึ่งผู้วิจัยกล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 ในการพรรณาสถานที่ในภาษาอิมปีนั้นประเด็นที่น่าสนใจมากที่สุดคือ การพรรณาสถานที่ด้วยระบบ แน่นนอน ซึ่งมีการยึดสภาพภูมิประเทศคือ ระดับพื้นที่สูงต่ำเป็นสำคัญ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ ในบทที่ 4 ผู้วิจัยได้นำเสนอเรื่องการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปีทั้งระบบ ซึ่งทำให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปีว่ามีความซับซ้อนโดยเฉพาะการบ่งชี้ตำแหน่งของบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของ ทั้งในกรณีที่ผู้พูดและผู้ฟังอยู่ในบริเวณเดียวกันและผู้พูดและผู้ฟังอยู่คนละตำแหน่ง รวมถึงการบ่งชี้สถานที่ตำแหน่งซึ่งอยู่ในบริเวณของการสนทนาและตำแหน่งซึ่งอยู่ที่อื่น ประเด็นทั้งสองประเด็นดังกล่าว อาจจะมีความสัมพันธ์กับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ก็เป็นได้

ในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่ แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี ประการแรกผู้วิจัยจะแสดงลักษณะทางวรรณศาสตร์และลักษณะทางวากยสัมพันธ์ของคำกริยาเหล่านี้ ประการที่สองผู้วิจัยจะนำเสนอตัวอย่างการใช้และตีความการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีในสถานการณ์ต่างๆ โดยละเอียด โดยใช้แนวคิดของ Levinson (1983) ทั้งในฐานะที่คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักและเป็นคำกริยารองในประโยค ทั้งการใช้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ซึ่งเป็นการบ่งชี้สถานที่ตามปกติ (unmarked) และไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ซึ่งเป็นการบ่งชี้สถานที่ไม่ปกติ (marked)

คำว่า “สถานการณ์” ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยหมายถึง สถานการณ์การพูด (speech event) ซึ่งหมายถึง เหตุการณ์ที่มีการสนทนาเกิดขึ้นโดยเกิดจากผู้พูดหนึ่งคนและผู้ฟังอย่างน้อยหนึ่งคน หรือมากกว่า ผู้พูดและผู้ฟังดังกล่าวใช้ภาษาเป็นสื่อในการสื่อสารและมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของการเป็นผู้พูดและผู้ฟังไปมาตลอดการสนทนา* และเหตุการณ์ดังกล่าวต้องเกี่ยวข้องกับสถานที่และเวลาของด้วยคำในขณะที่ยกตัวอย่างออกมาด้วย

สำหรับการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น หมายถึง การใช้คำกริยาดังกล่าวซึ่งมีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่หรือทิศต่างๆ ถูกต้องตามความเป็นจริงในสถานการณ์นั้นๆ ส่วนการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้นหมายถึง การใช้คำกริยาดังกล่าวซึ่งมีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่หรือทิศต่างๆ ไม่เป็นไปตามความเป็นจริงในสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้พูดมีเจตนาที่จะพูดเช่นนั้นหรืออาจเป็นเพราะผู้พูดไม่สามารถระบุทิศทางหรือทิศของการเคลื่อนที่นั้นได้

---

*ในกรณีที่มีการสนทนาไม่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เช่นการบนบาน การอธิษฐาน ก็จัดว่าเป็นสถานการณ์การพูดประเภทหนึ่งเช่นกัน แต่เป็นสถานการณ์ที่มีผู้ฟังเป็นภามธรรมชาติ

ประเด็นหลักของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญไปที่บทบาทของผู้พูดและผู้ฟังซึ่งมีความสัมพันธ์กับสถานที่และเวลาของการสนทนา ซึ่งจากการออกภาคสนามผู้วิจัยพบตัวอย่างของการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันมากมาย เช่น สถานการณ์ที่มีการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ตามปกติ การชักชวน การถามคำถาม การสนทนากับเด็ก การสนทนาของเด็ก เป็นต้น

5.2 คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีเป็นรูปบ่งชี้สถานที่ที่มีความน่าสนใจมากที่สุด เนื่องจากมีระบบซับซ้อนและมีการใช้ที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่างๆ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีลักษณะทางวรรณศาสตร์ คือ ใช้บ่งชี้ทิศทางของการเปลี่ยนตำแหน่งหรือการเคลื่อนที่ของคน สัตว์ หรือสิ่งของนั้นว่าเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง ยิ่งไปกว่านั้นยังบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของการเคลื่อนที่หรือของจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่นั้นด้วย คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีลักษณะทางวากยสัมพันธ์ คือ เป็นแก่น (nucleus) ของประโยคหรืออนุภาค ทำหน้าที่เป็นภาคแสดงของประโยคโดยมีตำแหน่งอยู่ท้ายประโยคหรืออยู่หน้าหน่วยเสริมท้ายด้วยคำ (final particle) ในประโยคที่มีหน่วยเสริมท้ายด้วยคำ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไป-มา	เอาไป-เอามา
<p>leʔ4 'ไปสู่ทิศตะวันออก/สู่ที่สูง'</p> <p>je3 'ไปสู่ทิศตะวันตก/สู่ที่ต่ำ'</p>	<p>leʔ3</p> <p>he3</p> <p>je3</p> <p>'เอาไปสู่ทิศตะวันออก/สู่ที่สูง'</p> <p>'เอาไปสู่ทิศตะวันตก/สู่ที่ต่ำ'</p>
<p>luw3 'มาจากทิศตะวันออก/จากที่สูง'</p> <p>lo3 'มาจากทิศตะวันตก/จากที่ต่ำ'</p>	<p>luwʔ3</p> <p>huwʔ3</p> <p>la3</p> <p>ha3</p> <p>'เอามาจากทิศตะวันออก/จากที่สูง'</p> <p>'เอามาจากทิศตะวันตก/จากที่ต่ำ'</p>
	<p>he2 'เอาไปหรือเอามา (ยังไม่มี การเคลื่อนที่และไม่บ่งชี้สถานที่ทิศ)'</p>

ตารางที่ 6 : ตารางแสดงรูปบ่งชี้สถานที่ประเภทหมวดคำคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี

จะสังเกตได้ว่าคำกริยาดังกล่าวมีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาและออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังและมีการบ่งชี้ระดับพื้นที่สูงต่ำและทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้วย คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีทั้ง 10 คำ* สามารถทำหน้าที่ได้ทั้งเป็นคำกริยา

* ไม่รวมคำว่า huwʔ3 'เอามา (จากทิศตะวันออก/ที่สูง)' ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักได้อย่างเดียว และคำว่า he2 'เอาไปหรือเอามา (ยังไม่มี การเคลื่อนที่และไม่บ่งชี้ทิศ)' เนื่องจาก he2 สามารถทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักได้อย่างเดียว นอกจากนี้ he2 อยู่นอกเหนือขอบเขตของการวิจัยเนื่องจากมีความหมายและบ่งชี้สถานที่ไม่แน่นอนเพราะหมายถึง 'เอาไปหรือเอามา' ก็ได้ขึ้นอยู่กับการใช้และไม่มีการบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำ

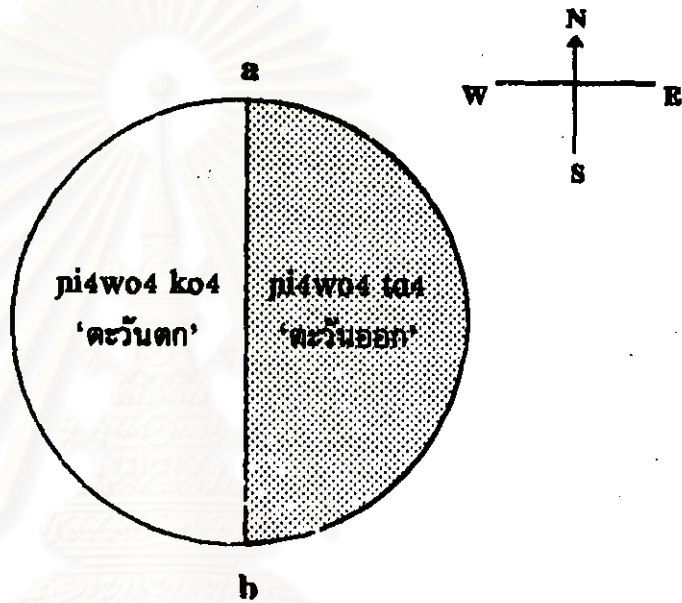
หลัก (main verb) และคำกริยารอง (subsidiary verb) ในประโยค

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการให้ข้อมูลของผู้บอกภาษาเรื่องทิศต่างๆ นั้น ผู้บอกภาษาคนอิมบีให้ความหมายของทิศต่างๆ โดยแปลเป็นภาษาไทยครบทั้ง 4 ทิศคือ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ามโนทัศน์เรื่องทิศเหนือและทิศใต้นั้นมิใช่ มโนทัศน์พื้นฐานของคนอิมบีเหมือนกับมโนทัศน์เรื่องทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ที่เป็นเช่นนี้ เพราะในภาษาอิมบีไม่มีคำศัพท์เรียกทิศเหนือและทิศใต้โดยเฉพาะ แม้ว่าคนอิมบีในปัจจุบันเริ่มมี มโนทัศน์เรื่องทิศเหนือและทิศใต้แล้วก็ตาม แต่คำที่ใช้เรียกทิศเหนือและทิศใต้เป็นคำที่ยืมมาจาก ภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ คำว่า huɔŋ4 nɔŋ4 4 'ทิศเหนือ' และคำว่า huɔŋ4 tai1 'ทิศใต้' ตามลำดับ เนื่องจากคนอิมบีได้อพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นเวลาานกว่า 300 ปีมาแล้ว จึงได้รับ มโนทัศน์และคำเรียกทิศเหนือและทิศใต้จากสังคมไทย ส่วนทิศตะวันออกและทิศตะวันตกนั้นคน อิมบีใช้คำว่า ɲi4wo4 ta4 'ทิศตะวันออก' และคำว่า ɲi4wo4 ko4 'ทิศตะวันตก' มโนทัศน์ เรื่องทิศเหนือและทิศใต้ของคนอิมบีนั้นน่าจะมาจากมโนทัศน์พื้นฐานเรื่องระดับพื้นที่สูงและระดับ พื้นที่ต่ำมากกว่า ลักษณะเช่นนี้ยังพบในภาษาลีซอ (Lisɔŋ)* ซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มโลโลเช่นเดียวกับ ภาษาอิมบี ภาษาลีซอมีมโนทัศน์พื้นฐานเรื่องทิศ 2 ทิศเท่านั้นคือทิศตะวันออกและทิศตะวันตกและ มีมโนทัศน์เรื่องพื้นที่สูงและพื้นที่ต่ำแทนมโนทัศน์เรื่องทิศเหนือและทิศใต้ สาเหตุที่มโนทัศน์เรื่อง ทิศเหนือและทิศใต้ของภาษาอิมบีสามารถรวมเข้ากับมโนทัศน์เรื่องทิศเหนือและทิศใต้ของสากลได้ เพราะบริเวณพื้นที่ของประเทศไทยทางตอนเหนือสูงกว่าพื้นที่ทางภาคกลางและภาคใต้ อีกทั้งใน บริเวณพื้นที่ในบ้านดงนั้นพื้นดินทางทิศเหนือมีระดับสูงกว่าพื้นดินทางทิศใต้ และสาเหตุที่สำคัญอีก ประการหนึ่งคือ การติดต่อกับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน

---

*ข้อมูลเกี่ยวกับภาษาลีซอนั้น ผู้วิจัยได้จากการสนทนากับ ดร.ลักษณะ ศาวรัตน์หงษ์ สังกัดสถาบันวิจัย ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีประสบการณ์ในการวิจัยภาษาลีซอนในประเทศไทย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

ข้อยืนยันประการหนึ่งคือ จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สอบถามเรื่องการใช้คำกริยาเคลื่อนที่ แสดงการบ่งชี้โดยมีทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งที่ผู้วิจัยและผู้บอกภาษายู่อรอบทิศทาง โดยละเอียดเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลเรื่องการพรรณาสถานที่เพื่อต้องการรู้การแบ่งพื้นที่ในการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้และพบว่าการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีการแบ่งพื้นที่หรือทิศออกเป็น 2 บริเวณ คือ พื้นที่บริเวณทิศตะวันออกและพื้นที่บริเวณทิศตะวันตก อย่างชัดเจนโดยมีเส้นแบ่งที่ลากจากทิศเหนือลงมาทิศใต้ ดังนี้

ภาพที่ 18 : แผนภูมิการแบ่งพื้นที่อันเนื่องมาจากการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี*

ภาพที่ 18 เป็นการแบ่งพื้นที่เนื่องมาจากการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนตามทิศตะวันออกและทิศตะวันตก การเคลื่อนที่ไปยังหรือมาจากพื้นที่ทางด้านทิศตะวันออกจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออกและระดับพื้นที่สูง ส่วนการเคลื่อนที่ไปยังหรือมาจากพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกและระดับพื้นที่ต่ำ นอกจากนี้จุด a ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือก็จะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออกและระดับพื้นที่สูง และจุด b ซึ่งอยู่ทางทิศใต้จะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการ

*การแบ่งพื้นที่อันเนื่องมาจากการพรรณาสถานที่ในภาษาอิมปี (ดูภาพที่ 6 หน้า 70)

ป่งซีที่ศตวรรษและระดับพื้นที่ต่ำ ซึ่งจะสังเกตได้ว่ามีความแตกต่างในการแบ่งพื้นที่ตามทิศอย่างชัดเจน

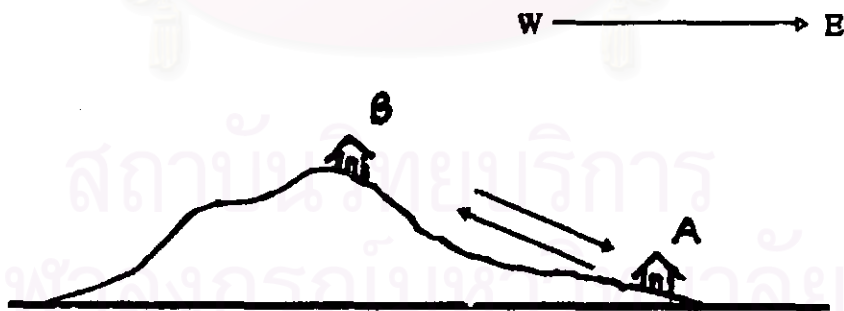
จากภาพที่ 18 สรุปได้ว่าเฉพาะมโนทัศน์เรื่องทิศต่างๆ การพรรณนาสถานที่และการป่งซีสถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซีในภาษาอิมปีมีความแตกต่างกัน ในการพรรณนาสถานที่คนอิมปียึดสภาพภูมิประเทศระดับพื้นที่สูง-ต่ำเป็นสำคัญและเรียกระดับพื้นที่สูงว่า “ด้านเหนือ” และเรียกระดับพื้นที่ต่ำว่า “ด้านใต้” ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับทิศเหนือหรือทิศใต้แต่อย่างใด แต่ในการป่งซีสถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี คนอิมปียึดการขึ้นลงของดวงอาทิตย์เป็นสำคัญซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่าทิศพื้นฐานของชาว อิมปีนั้นมีเพียง 2 ทิศเท่านั้นคือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกซึ่งจากข้อสรุปดังกล่าวดูเหมือนว่าการพรรณนาสถานที่และการป่งซีสถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซีไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด ที่เป็นเช่นนี้เพราะการเปรียบเทียบดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างเฉพาะมโนทัศน์เรื่องทิศเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงการป่งซีสถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซีในภาษาอิมปีก็มีการยึดสภาพภูมิประเทศระดับพื้นที่สูง-ต่ำทั้งระดับแนวตั้ง (vertical level) และระดับแนวราบ (horizontal level)

ในส่วนการป่งซีตามระดับแนวตั้งนั้น ได้แก่ การป่งซีพื้นที่ระดับสูง-ต่ำตามแนวตั้งหรือแนวตั้งในสภาพโดยรอบของผู้พูดและผู้ฟัง เช่น บนภูเขา บนต้นไม้ บนบ้าน ใต้ถุนบ้าน เป็นต้น ซึ่งจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซีที่ป่งซีทิศตะวันออกและระดับพื้นที่สูงและป่งซีทิศตะวันตกและระดับพื้นที่ต่ำตามทิศทางของการเคลื่อนที่ในขณะนั้น การป่งซีพื้นที่ระดับสูง-ต่ำตามแนวตั้งนั้นคนอิมปีน่าจะได้มโนทัศน์ดังกล่าวมาจากระดับพื้นที่สูง-ต่ำของภูเขามาก่อน แล้วจึงนำมโนทัศน์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ป่งซีระดับสูง-ต่ำของต้นไม้หรือบ้านภายหลัง ส่วนการป่งซีระดับพื้นที่สูง-ต่ำตามแนวราบนั้นคนอิมปีก็น่าจะได้มโนทัศน์สูง-ต่ำของภูเขาเป็นพื้นฐานด้วยเช่นกันประกอบกับได้สังเกตการไหลของน้ำในแม่น้ำ ลำห้วย ซึ่งไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ก็มีการกำหนดให้ด้านต้นน้ำเป็นระดับพื้นที่สูงและด้านปลายน้ำเป็นระดับพื้นที่ต่ำ เป็นต้น ซึ่งการป่งซีพื้นที่สูง-ต่ำตามระดับแนวราบนั้นสอดคล้องกับการพรรณนาสถานที่โดยตรง กล่าวคือ มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนตามระดับพื้นที่สูง-ต่ำ (คือตำแหน่ง a และ b ในภาพที่ 18) เช่น ถ้าคนอิมปีเดินทางไปยังจังหวัดที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทยและอยู่เหนือบ้านดงจังหวัดแพร่แล้ว คนอิมปีต้องใช้คำกริยา

เคลื่อนที่แสดงการป่งซี่ซึ่งป่งซี่ทิศทางของการเคลื่อนที่สู่ทิศตะวันออกและสู่ที่สูง แต่ถ้าคนอิมปีเดินทางไปตามจังหวัดที่อยู่ต่ำกว่าบ้านคงจังหวัดแพวลงมา คนอิมปีต้องใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่ซึ่ง ป่งซี่ทิศทางของการเคลื่อนที่สู่ทิศตะวันตกและสู่ที่ต่ำ

อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตได้ว่าในการใช้การป่งซี่สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่ในภาษาอิมปีนั้น คนอิมปีได้รวมมโนทัศน์ทิศตะวันออกและมโนทัศน์ระดับพื้นที่สูงเข้าด้วยกันและรวมมโนทัศน์ทิศตะวันตกและมโนทัศน์ระดับพื้นที่ต่ำเข้าด้วยกัน เช่น คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่คำว่า 1๐24 'ไป' นั้น สามารถป่งซี่ทิศของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันออกหรือไปสู่ระดับพื้นที่สูง คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่คำว่า ๑๐๑ 'ไป' สามารถป่งซี่ทิศของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันตกหรือไปสู่ระดับพื้นที่ต่ำก็ได้ เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้พูดต้องการป่งซี่สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่ซึ่งต้องให้ผู้พูดเลือกระหว่างระดับพื้นที่สูงต่ำตามระดับแนวราบซึ่งมีพื้นที่ลาดเอียง (slope) กับทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกนั้นอิทธิพลของระดับพื้นที่สูงต่ำจะมีอิทธิพลมากกว่าเวกเตอร์ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกและจะมีผลบังคับในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งซี่ในภาษาอิมปี เท่า

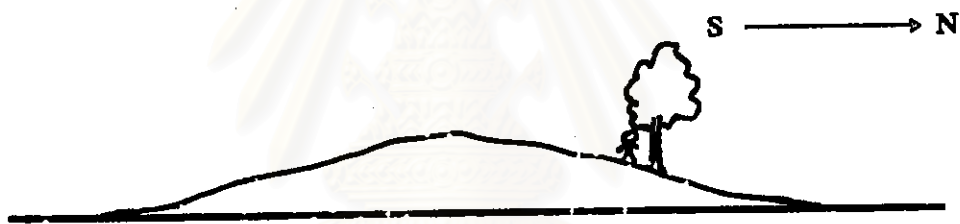
ภาพที่ 19 : ภาพแสดงการเคลื่อนที่ในกรณีที่มีอิทธิพลเรื่องระดับสูง-ต่ำและทิศตะวันออก/ตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้อง

จากภาพดังกล่าวถ้า A ต้องการเดินทางไปหา B ซึ่งอยู่บนยอดเขาแม้ว่าจะต้องเดินทางไปทางทิศตะวันตก แต่เนื่องจากจุดหมายของการเดินทางอยู่ในระดับพื้นที่ที่สูงกว่าตำแหน่งที่ A อยู่ใน

ปัจจุบัน ผู้พูด A ต้องเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งใช้บ่งชี้ทิศตะวันออกหรือระดับพื้นที่สูง ในทางกลับกันถ้า B ต้องการเดินทางมาหา A ซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า แม้ว่า B ต้องเดินทางมาทางทิศตะวันออกแต่เนื่องจาก A อยู่ระดับพื้นที่ที่ต่ำกว่า ผู้พูด B ต้องเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ การบ่งชี้สถานที่ในกรณีนี้ เป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำอยู่แล้ว แต่ในกรณีนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า ระดับพื้นที่สูง/ต่ำมีอิทธิพลมากกว่าทิศตะวันออก/ทิศตะวันตกในสถานการณ์ที่ผู้พูดต้องเลือกบ่งชี้สถานที่จากสภาพภูมิประเทศสองประเภทในเวลาเดียวกัน

แต่ถ้าเป็นการพรรณนาสถานที่ตามระดับแนวราบที่มีระดับพื้นที่เอียงหรือมีพื้นที่สูงต่ำไม่เท่ากัน ระดับพื้นที่สูงต่ำในบริเวณดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดด้านเหนือ ด้านใต้ เช่น

ภาพที่ 20 : ภาพแสดงการพรรณนาสถานที่ด้วยระบบแนวนอนในกรณีที่มีอิทธิพลเรื่องระดับสูง-ต่ำตามแนวราบเข้ามาเกี่ยวข้อง

ภาพดังกล่าว ในการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปีเด็กจะยังคงอยู่ด้านใต้ (ด้านที่ต่ำกว่าในมโนทัศน์ของคนอิมปี) ของต้นไม้ เพราะความสูง-ต่ำตามระดับแนวราบไม่มีอิทธิพลต่อการระบุด้านเหนือและด้านใต้ของการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปี แต่ถ้าเป็นระดับพื้นที่สูง-ต่ำตามระดับแนวตั้ง คนอิมปีก็จะมีการพรรณนาสถานที่ระดับพื้นที่สูง-ต่ำดังกล่าวด้วยมโนทัศน์บน-ล่างตามปกติ โดยยังคงใช้คำบุพพคำว่า $\text{pə}2$ 'บน' และ $\text{ʔ}2$ 'ใต้' ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า $\text{pə}2$ 'ด้านเหนือ' และคำว่า $\text{tə}2\text{ʔ}2$ 'ด้านใต้' ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

ในการนำเสนอการใช้และการตีความคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เป็นคู่ คือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย

ว่า 'ไป-มา' และ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา' โดยจะนำเสนอเรื่องความหมายและการใช้คำกริยาดังกล่าวในสถานการณ์ต่างๆ โดยแยกนำเสนอตามหน้าที่ของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักและคำกริยารองในประโยคหรืออนุภาค ในขั้นแรกผู้วิจัยจะนำเสนอเรื่องความหมายของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษามือบีดังที่ได้กล่าวมาแล้วทุกคำก่อนและในหัวข้อที่ 5.8 จะเป็นการนำเสนอการใช้คำกริยาดังกล่าวต่อไป

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา'

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป' มีใช้ในภาษามือบี 2 คำคือคำว่า 1๐74 'ไปสู่ทิศตะวันออกหรือระดับพื้นที่สูง' และคำว่า je3 'ไปสู่ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ' และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'มา' นั้นมีใช้ในภาษามือบี 2 คำ คือ คำว่า 1๖๘ 'มาจากทิศตะวันออกหรือระดับพื้นที่สูง' และคำว่า 1๐3 'มาจากทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ'

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา'

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษามือบีที่มีความหมายว่า 'เอาไป' นั้นมีใช้ 3 คำด้วยกัน คือคำว่า 1๕73, he3 และ je3 คำว่า 1๕7 และ he3 มีความหมายเหมือนกัน คือ 'เอา... ไปสู่ทิศตะวันออกหรือสู่ระดับพื้นที่สูง' แต่ผู้บอกภาษาบอกว่าคำว่า he3 เป็นคำเก่ากว่าซึ่งในปัจจุบันยังคงใช้ทั้ง 2 คำนี้อยู่ แต่คำว่า he3 ปรากฏน้อยกว่า ฝั่งไปกว่านั้นในบางสถานการณ์ผู้วิจัยพบว่าคนอิมปีรุ่นใหม่นิยมใช้คำว่า he3 ต่างออกไปโดยใช้บ่งชี้ทิศหรือด้านไหนก็ได้ คำว่า je3 หมายถึง 'เอาไปสู่ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ' ส่วนคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอามา' นั้นมีใช้ 4 คำด้วยกัน คือคำว่า h๗๖, 1๖73, h๘3 และ 1๘3 คำว่า h๗๖ และ 1๖73 มีความหมายเหมือนกัน คือ หมายถึง 'เอามาจากทิศตะวันออกหรือระดับพื้นที่สูง' แต่คำว่า h๗๖ เป็นคำเก่ากว่า คำว่า h๘3 และ 1๘3 มีความหมายเหมือนกัน คือ 'เอา...มาจากทิศตะวันตกหรือจากระดับพื้นที่ต่ำ' คำว่า h๘3 เป็นคำเก่ากว่า คนอิมปีที่มีอายุมากๆ ยังคงใช้คำว่า

ba3 อยู่ คนอิมปีรุ่นใหม่มักใช้คำว่า ba3 มีความหมายเปลี่ยนไป คือ 'เอา...มา (จากทิศไหนก็ได้)' ซึ่งสังเกตเห็นว่าคล้ายกับปรากฏการณ์ของคำว่า be3 ที่มีความหมายว่า 'เอาไป'

เมื่อเปรียบเทียบการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' และ 'เอาไป-เอามา' กับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาที่มีความหมายเดียวกันในภาษาอื่น ๆ ซึ่งมีการบ่งชี้เฉพาะทิศทางของการเคลื่อนที่ คือเคลื่อนที่เข้าหาและออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังเท่านั้น จะพบว่า การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีความซับซ้อนมากกว่า กล่าวคือ การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเหล่านี้ในหลาย ๆ ภาษามีศูนย์กลางของการบ่งชี้เพียงจุดเดียว เช่น ถ้าเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'ไป' หรือ 'เอาไป' นั้น ผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังซึ่งเป็นจุดเริ่มของการเคลื่อนที่ และถ้าเป็นคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'มา' หรือ 'เอามา' ผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังซึ่งเป็นจุดหมายของการเคลื่อนที่เช่นกัน แต่ในภาษาอิมปีการใช้คำกริยาดังกล่าวผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้ 2 จุดในเวลาเดียวกัน คือถ้าเป็นคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'ไป' หรือ 'เอาไป' ผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังซึ่งเป็นจุดเริ่มของการเคลื่อนที่และอยู่ที่ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่หรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ (ในกรณีที่มีผู้พูดรู้จุดหมายนั้นแล้ว) โดยทิศหรือด้านหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่จะเป็นตัวกำหนดการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งจะบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของการเคลื่อนที่นั้น ถ้าเป็นคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'มา' หรือ 'เอามา' ผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังซึ่งเป็นจุดหมายของการเคลื่อนที่และอยู่ที่ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่หรือจุดเริ่มของการเคลื่อนที่ (ในกรณีที่มีผู้พูดรู้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่นั้น) แต่ในกรณีของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'มา' หรือ 'เอามา' จุดเริ่มของการเคลื่อนที่จะเป็นตัวกำหนดการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของการเคลื่อนที่นั้น

Fillmore (1971) กล่าวว่า ในภาษาอังกฤษ come และ bring บ่งชี้การเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งตั้งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมาและเวลาที่ถูกอ้างถึงรวมถึงบ่งชี้การเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งบ้าน (home base) ทั้งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังในเวลาที่ถูก

อ้างถึง ส่วนคำว่า go และคำว่า take ปงชี้การเคลื่อนที่สู่ตำแหน่งอื่นซึ่งไม่ใช่ตำแหน่งของผู้พูดใน
 ขณะเวลาที่ด้อยค่าถูกกล่าวออกมาและ Fillmore (1966, 1971d จาก Miller and Johnson-
 Laird, 1976) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากคำว่า come จะปงชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ด้วย
 กล่าวคือ คนที่กำลังมา จะยังไม่สามารถเรียกได้ว่า เขามา จนกว่าเขาได้มาถึงจุดหมายของการ
 เคลื่อนที่แล้ว (แต่ คนที่กำลังไป สามารถเรียกได้ว่า เขาไปแล้ว แม้ว่าเขาจะยังไม่ถึงจุดหมายของ
 การเคลื่อนที่) ยิ่งไปกว่านั้นจุดหมายของการเคลื่อนที่ของคำว่า come นั้นต้องเป็นตำแหน่งของผู้พูด
 หรือผู้ฟังทั้งในเวลาที่ถูกกล่าวออกมาและเวลาที่ถูกอ้างถึง

ในภาษามิปีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการปงชี้มีการยึดจุดเริ่มและจุดหมายต่างกับ
 ภาษาอังกฤษหรือภาษาหลายๆภาษา คือการใช้คำกริยาดังกล่าวผู้พูดจะให้ความสำคัญกับทั้งจุดเริ่ม
 และจุดหมายของการเคลื่อนที่ เช่น คำกริยาที่มีความหมายว่า 'ไป' หรือ 'เอาไป' จุดหมายของการ
 เคลื่อนที่มีนัยสำคัญมากกว่าจุดเริ่มของการเคลื่อนที่เพราะจุดหมายของการเคลื่อนที่จะเป็นตัว
 กำหนดในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการปงชี้ที่ปงชี้ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ระดับพื้นที่
 สูง หรือระดับพื้นที่ต่ำ ในขณะที่คำกริยาที่มีความหมายว่า 'มา' หรือ 'เอามา' จุดเริ่มของการ
 เคลื่อนที่จะมีนัยสำคัญมากกว่าจุดหมายของการเคลื่อนที่เพราะจุดเริ่มจะเป็นตัวกำหนดในการเลือก
 ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการปงชี้ทิศและระดับพื้นที่สูง/ต่ำ แต่อย่างไรก็ตามคำกริยา 'มา' หรือ
 'เอามา' ยังคงคุณสมบัติที่ปงชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่เหมือนกับคำกริยาเหล่านี้ในภาษาทั่วไป
 อยู่ กล่าวคือ ปงชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ด้วยเนื่องจากการเคลื่อนที่สิ้นสุดอยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูด
 และผู้ฟังในขณะนั้นแล้ว

นอกจากคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการปงชี้ทั้ง 11 คำดังกล่าวแล้ว ภาษามิปียังมีคำกริยา
 เคลื่อนที่แสดงการปงชี้อีกหนึ่งคำ คือ คำว่า he2 'เอาไป หรือ เอามา (กรณีที่ยังไม่ได้มีการเคลื่อนที่
 เกิดขึ้น)' คำว่า he2 นี้ปงชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ที่กำลังจะเข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูด
 และมักจะใช้ในกรณีที่ยังไม่ได้มีการเคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นแต่คาดว่าจะเกิดขึ้น ถ้าจะมีการนำคน สัตว์
 หรือสิ่งของเข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง คำว่า he2 จะมีความหมายว่า 'เอามา' แต่ถ้าจะ
 มีการนำคน สัตว์ หรือสิ่งของเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและของผู้ฟังคำว่า he2 จะม
 ความหมายว่า 'เอาไป' แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการปงชี้คำว่า he2 นี้มิได้ปงชี้

ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของการเคลื่อนที่หรือจุดหมายของการเคลื่อนที่เหมือนคำกริยาเคลื่อนที่ แสดงการบ่งชี้ทั้ง 11 คำที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีเพียงการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังเท่านั้น เช่น

(104) A : ɲo6 n.tca2 hce5 tɕo1 n sɯw 2

ฉัน อะไร เอาไป กิน ไบ รู้

‘ฉันไม่รู้ว่าจะเอาอะไรไปกิน’

(105) A : na6 mɲo2 te4 ʔo2 hce5 (lo6) ka2

คุณ มาก ของ อย่า เอามา มา (ต,ต) นะ

‘ลูกอย่าเอาของมา (จากที่ต่ำ) มากนะ’

ตัวอย่างที่ (104) และ (105) เป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า hce5 ซึ่งใช้บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ซึ่งยังไม่มี การเคลื่อนที่ของสิ่งของเกิดขึ้น ใน (104) ผู้พูดพูดเปรยกับผู้ฟังในขณะที่ตัวเองกำลังจะเดินทางไปป่าในวันรุ่งขึ้นในขณะที่นั้นผู้พูดยังคิดไม่ออกว่าจะนำอะไรติดตัวไปกินในป่าด้วย แต่ในวันเดินทางนั้นต้องนำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเอาไปด้วยแน่นอน ในสถานการณ์นี้ hce5 มีความหมายว่า ‘เอาไป’ เพราะกำลังจะมีการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูด ผู้พูดใช้คำว่า hce5 เพราะในขณะนั้นยังไม่มี การเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดเลย ตัวอย่างที่ (105) เป็นสถานการณ์ที่ผู้วิจัยสมมติให้มีการสนทนาทางโทรศัพท์โดย ผู้พูด A คือผู้บอกภาษาอยู่ที่จังหวัดแพร่กำลังพูดโทรศัพท์กับลูกชายซึ่งอยู่จังหวัดลพบุรี ผู้พูด A โทรศัพท์ไปเตือนลูกชายว่า ในช่วงสงกรานต์นี้การเดินทางโดยรถไฟมักมีคนเดินทางกลับบ้านเกิดกันมาก ลูกชายไม่ควรชนของมามากในวันเดินทางเพราะจะไม่สะดวก ในสถานการณ์นี้คำว่า hce5 มีความหมายว่า ‘เอามา’ เพราะเป็นการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ซึ่งกำลังจะเกิดขึ้นเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูด สังเกตได้ว่ามี การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า lo6 ‘มา(จากที่ต่ำ)’ รวมด้วยก็ได้เพื่อบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ว่ามีมาจากระดับพื้นที่ต่ำ

นอกจากคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ดังกล่าวมาแล้วภาษาอิมปียังมีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้อีกหลายคำคล้ายกับในภาษาอื่นทั่ว ๆ ไป เช่น

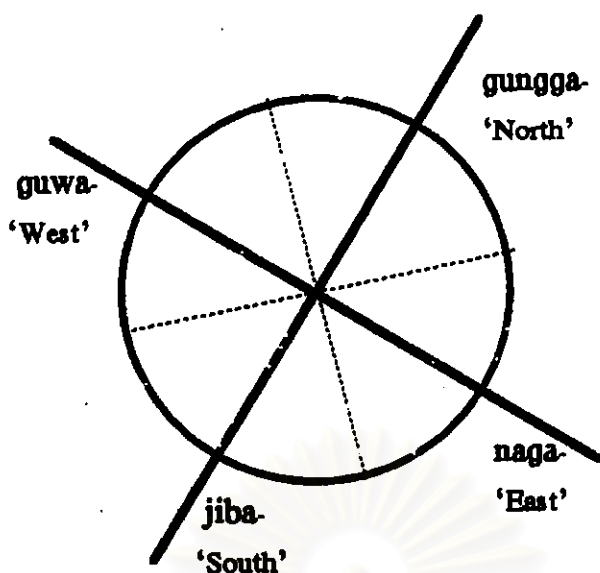
sr5	'ผลึก'	pju6	'พุ่ง'
tc4	'ขว้าง'	tc1	'ค้น'
sr6	'ดึง'	mju1	'กลืน' เป็นต้น

แต่คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ดังกล่าวมีการบ่งชี้สถานที่เพียงประเภทเดียว คือ ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดเท่านั้น จึงทำให้มีศูนย์กลางของการบ่งชี้เพียงจุดเดียว จึงทำให้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้กลุ่มนี้ไม่อยู่ในขอบเขตที่ ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพราะผู้วิจัยต้องการศึกษาคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งมีการบ่งชี้สถานที่ 2 ประเภทและมีศูนย์กลางของการบ่งชี้ 2 จุดซึ่ง ได้แก่ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป' 'มา' 'เอาไป' และ 'เอามา' ทั้ง 11 คำดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

มีภาษาหลายภาษาที่มีการนำสภาพภูมิประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับมโนทัศน์สถานที่คล้ายกับภาษาอิมปี เช่น ภาษาอูกู อิมิดเฮอ ซึ่งเป็นภาษาของชนพื้นเมืองไนเรรุควินส์แลนด์ประเทศออสเตรเลียและภาษาเชิลทอลซึ่งเป็นภาษาที่ใช้พูดในประเทศเม็กซิโกมีการพรรณนาสถานที่และกรบอทิศทางโดยยึดสภาพภูมิประเทศ (geocentric direction) เป็นศูนย์กลาง คือ ยึดทิศต่างๆ และสภาพขึ้นเขา ลงเขา เป็นต้น แม้ว่าการยึดสภาพภูมิประเทศดังกล่าวมิใช่เป็นการบ่งชี้สถานที่เช่นเดียวกับภาษาอิมปีแต่มีการยึดสภาพภูมิประเทศเป็นสำคัญเช่นเดียวกัน

ภาษาอูกู อิมิดเฮอมีการบ่งบอทิศทางโดยยึดทิศต่างๆ ทั้ง 4 ทิศ โดยมีรากศัพท์บ่งบอทิศทั้ง 4 ได้แก่ gungga- 'ทิศเหนือ' jiba- 'ทิศใต้' naga- 'ทิศตะวันออก' และ guwa- 'ทิศตะวันตก' มาประกอบเข้ากับด้อยคำซึ่งส่วนมากจะประกอบเข้ากับจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่ รากศัพท์บ่งบอทิศทั้ง 4 สามารถผันได้เป็นรูปต่างๆ ได้อีกตามการก (case) ต่างๆ ในแต่ละประโยค

ภาพที่..21:..แผนภูมิแสดงการแบ่งพื้นที่ตามทิศต่างๆอันเนื่องมาจากการพรรณาสถานที่และการเคลื่อนที่ในภาษากู อิมิดเฮอ

(106) *nha-mu-nganh naga thadaara-y bini nagaalu bitha-way*
 then-CAT-ABL. east=C go+REDPU-PAST river east=L small -ALL
 'We would go from there eastwards, past that little creek to the east'

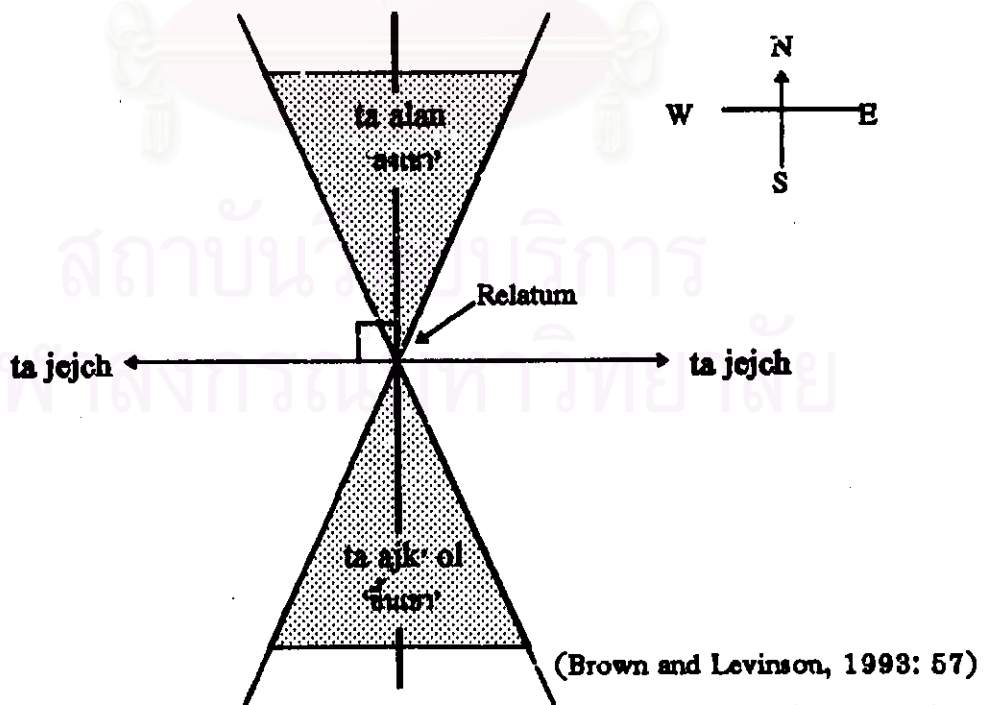
(107) *nhangu diiga-la nagaalmin*
 3sgACC send-IMP east=M
 'Send him from the east [to me, to here]' (Haviland, 1993: 8)

ตัวอย่างที่ (106) เป็นการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ออกจากตัวผู้พูดไปยังทิศตะวันออกโดยผ่านจุดใดจุดหนึ่งซึ่งในที่นี้คือ ลำห้วยเล็กๆ จึงใช้คำบอกทิศตะวันออกในรูปของคำว่า *naga-alu*

ตัวอย่างที่ (107) เป็นการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่เข้าหาตัวผู้พูดหรือตำแหน่งของผู้พูดโดยเคลื่อนที่มาจากทิศตะวันออกจึงใช้คำบอกทิศตะวันออกในรูปของคำว่า *naga-almin*

ในภาษาเชลทอลก็มีการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่โดยเปิดสภาพภูมิประเทศขึ้นเขา ลงเขา และข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตกเป็นศูนย์กลางโดยจะปรากฏออกมาในภาษาด้วยลักษณะ 4 ลักษณะ คือลักษณะแรกปรากฏเป็นชนิดของคำนามคำว่า *ajk'oi* 'ขึ้นเขา' *alan* 'ลงเขา' และ *jejch* 'ข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก' ซึ่งเกิดร่วมกับคำบุพบท *ta* ลักษณะที่สอง คือมีชุดของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า *mo* 'เคลื่อนที่ขึ้นเขา' *ko* 'เคลื่อนที่ลงเขา' และ *jclaw* 'เคลื่อนที่ข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก' ซึ่งจะเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่คำอื่น ลักษณะที่สามเป็นการใช้ชุดคำกริยาวิเศษบุบบอกทิศทางซึ่งผันมาจากรากศัพท์เดิม (derived adverbial directionals) ซึ่งมีความหมาย 'ขึ้นเขา' 'ลงเขา' และ 'ข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก' และลักษณะสุดท้าย คือชุดของคำนามซึ่งระบุขอบเขตของบริเวณซึ่งมีความหมาย 'ตามแนวขึ้นเขา' 'ตามแนวลงเขา' และ 'ตามแนวข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก' เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าในลักษณะที่สองของการเปิดสภาพภูมิประเทศในภาษาเชลทอลดังกล่าวใกล้เคียงกับการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปีเพราะมีการสร้างคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีการบ่งชี้สภาพภูมิประเทศอยู่ในระบบการบ่งชี้สถานที่โดยเฉพาะ ซึ่งมีแผนผังการแบ่งพื้นที่ขึ้นเขา ลงเขา และข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก ดังนี้

ภาพที่ 22 : แผนภูมิแสดงการแบ่งพื้นที่อันเนื่องมาจากการพรรณนาสถานที่และการเคลื่อนที่ในภาษาเชลทอล

จากแผนผัง จุด *relatum* คือตำแหน่งของผู้พูดและบริเวณแถบสีที่บทางด้านทิศเหนือ คือ บริเวณที่ขาวเขิลทอลระบุว่า เป็นพื้นที่ลงเขาจริง ๆ (*true, actual downhill*) และแถบสีที่บทางด้านทิศใต้ คือ พื้นที่ขึ้นเขาจริง ๆ ส่วนบริเวณที่เป็นสีขาวที่เหลืองจะเป็นบริเวณขึ้นเขาหรือลงเขาที่ไม่ชัดเจนและบริเวณเส้นที่ลากจากด้านทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก คือบริเวณส่วนที่เรียกว่าข้ามจากฝั่งตะวันออกไปฝั่งตะวันตก

(108) *ya x-mo-o'ik bel ta ajk'ol*
 ICP ASP-ascend-1PL DIRgo PREP uphill
 'We are going away uphill'(i.e.south)

(109) A : *ya x-benon koel*
 ICP ASP-walk-1A DIR descend
 'I am walking descending' (i.e.north)

B : *ya x-benon ta alan*
 ICP ASP-walk-1A PREP downhill

'i am walking downhill'(i.e.north) (Brown and Levinson, 1993,: 56)

ใน (108) เป็นการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าการเคลื่อนที่ขึ้นเขา คือไปทางทิศใต้ ลังเกตได้ว่ามีการบอกทิศทางด้วยลักษณะที่สทง คือใช้กริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ *mo* 'เคลื่อนที่ขึ้นเขา' ร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่ *bel* 'ไป' และลักษณะแรก คือใช้บุพบทวลีซึ่งประกอบด้วยคำนาม *ajk'ol* 'ขึ้นเขา' และคำบุพบท *ta*

ใน (109)A เป็นการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าการเคลื่อนที่ลงเขา คือเคลื่อนที่ไปทางทิศเหนือ ผู้พูดบอกทิศทางด้วยลักษณะที่สาม คือใช้คำกริยาวิเศษที่ผันมาจากคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ *ko* 'เคลื่อนที่ลงเขา' ส่วน (109)B เป็นการบอกทิศทางของการเคลื่อนที่ลงเขาเช่นกัน แต่ผู้พูดใช้ลักษณะแรก คือ ใช้บุพบทวลีมาขยายโดยที่บุพบทวลีประกอบด้วยคำบุพบท *ta* และคำนาม *alan* 'ลงเขา'

นอกจากนี้ยังมีภาษาที่อยู่ในกลุ่มโลโลไตเช่นเดียวกับภาษาอิมปี ได้แก่ ภาษาบิซู และภาษาปะกอ ซึ่งมีระบบการบ่งชี้สถานที่คล้ายระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปีเป็นอย่างมาก

ภาษาบิซูมีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งยึดสภาพภูมิประเทศ ได้แก่ ทิศและระดับพื้นที่สูง-ต่ำ เช่นเดียวกับภาษาอิมปี แต่ในการยึดเรื่องทิศนั้นจากงานวิจัยของ Beaudouin (1991) ระบุว่าไม่มีเพียงทิศเหนือและทิศใต้เท่านั้นซึ่งต่างจากภาษาอิมปีเพราะในภาษาอิมปีมีการยึดทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเท่านั้น ส่วนการยึดระดับพื้นที่สูง-ต่ำนั้นเหมือนกัน (ดูตัวอย่าง (32)-(35) ในบทที่ 2)

สำหรับภาษาปะกอนั้นยังไม่มียกนักภาษาศาสตร์คนใดศึกษาไว้ แต่จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปสำรวจภาษานี้ที่บ้านสะกินหรือสะเกิน ตำบลยอดกิ่งอำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ผู้วิจัยพบว่า เป็นภาษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาอิมปีมากที่สุดและอาจจัดให้เป็นภาษาถิ่นของภาษาอิมปี จากการสอบถามเรื่องคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาปะกอพบว่า มีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' ใช้เพียงสองคำ คือคำว่า [jəɟ] 'ไป' และ [loɟ] 'มา' ซึ่งไม่มีการบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำ มีเพียงการบ่งชี้สถานที่ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังเท่านั้น ส่วนคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา' นั้น ผู้วิจัยยังไม่ได้สอบถามเนื่องจากมีเวลาจำกัดในการสำรวจ เป็นที่น่าสังเกตว่า คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' ที่ยังคงเหลืออยู่ในภาษาปะกอ มีลักษณะคล้ายกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' ในภาษาอิมปี คือ คำว่า jəɟ 'ไป' และ loɟ 'มา' ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ เป็นไปได้ว่าภาษาปะกอเคยมีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' มากกว่านี้ แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นในช่วงร้อยกว่าปีมาแล้ว เพราะแม้แต่คนปะกอที่มีอายุ 80 ปี ก็ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' สองคำนี้เท่านั้น และในปัจจุบันคงเหลือคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้สองคำดังกล่าว อีกทั้งการบ่งชี้สถานที่ทิศต่างๆ และระดับพื้นที่สูง-ต่ำก็สูญหายไปด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวในภาษาปะกอน่าจะแสดงลักษณะทางภาษาศาสตร์บางอย่างซึ่งอาจนำมาใช้ศึกษากับการเปลี่ยนแปลงของภาษาอิมปีในอนาคตได้บ้างซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงในบทที่ 6

5.3 การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นลักษณะการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี ในสถานการณ์ต่างๆโดยผู้วิจัยแบ่งประเภทของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ตามหน้าที่ในประโยค หรือย่อยคำออกเป็น 2 ประเภท คือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำรอง

5.3.1 การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีซึ่งผู้วิจัยศึกษาทั้ง 11 คำดังกล่าวนี้สามารถทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักในประโยคหรืออนุพากย์ได้ทุกคำ คำกริยาหลัก หมายถึง คำกริยาที่ทำหน้าที่เป็นแกน (nucleus) ของภาคแสดงและประธานของประโยคหรืออนุพากย์ดังกล่าวเป็นผู้กระทำอาการนั้น การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยา ผู้วิจัยจะนำเสนอคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้โดยแยกเป็น 2 ชุด คือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา' ในแต่ละชุดผู้วิจัยจะแยกนำเสนอออกเป็น 2 ตอน โดยใช้เกณฑ์การใช้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ และการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

5.3.1.1 'ไป-มา'

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' มีใช้ 4 คำ ดังนี้

- leʔ4 'ไปสู่ทิศตะวันออกหรือไปสู่ระดับพื้นที่สูง' (อ,ส)
- je3 'ไปสู่ทิศตะวันตกหรือไปสู่ระดับพื้นที่ต่ำ' (ต,ต)
- lɯ3 'มาจากทิศตะวันออกหรือมาจากระดับพื้นที่สูง' (อ,ส)
- lo3 'มาจากทิศตะวันตกหรือมาจากระดับพื้นที่ต่ำ' (ต,ต)

คำกริยาทั้ง 4 คำดังกล่าวมีการใช้ที่หลากหลายในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำดังนี้

5.3.1.1.1 'ไป-มา' ซึ่งใช้สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งสอดคล้องกับความหมายประจำคำนี้ปรากฏมาก เพราะเป็นการใช้ที่ปกติ สามารถสื่อความหมายหรือตีความได้ง่ายตรงไปตรงมาตามความหมายประจำคำของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้

สถานการณ์ที่มีการบอกทิศทางหรือด้านของการเคลื่อนที่

คำกริยาที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' มักใช้เพื่อบ่งชี้ทิศทาง (direction) หรือทิศ (cardinal directions) หรือด้าน (สูงหรือต่ำ) ของการเคลื่อนที่รวมถึงจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่ด้วย ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดจะเป็นปัจจัยในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ว่าจะใช้คำที่มีความหมายว่า 'ไป' หรือ 'มา' แต่ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่หรือจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่จะเป็นปัจจัยสำคัญมากกว่าในการกำหนดการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศต่างๆ หรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำ การใช้คำกริยาดังกล่าวถ้าใช้บ่งชี้ทิศทางหรือทิศของการเคลื่อนที่ผู้พูดอาจสังเกตได้จากการเคลื่อนที่ที่ปรากฏแก่สายตาของผู้พูดในขณะนั้น เช่น

(110) $\text{tə}4\text{tai}1$ $\text{mpi}4$ $\text{mi}4$ $\text{hə}4$ $\text{lo}2$
 คนใต้   อิมปี   ภาษา   เรียน   มา (ต,ต)
 'คนใต้มา (จากที่ต่ำ) เรียนภาษาอิมปี'

ใน (110) ผู้พูดใช้ $\text{lo}2$ 'มา(ต,ต)' เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ คือมีการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่าเคลื่อนที่มาจากด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า คือมาจากทางทิศใต้ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเอง

และอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือจังหวัดที่คนได้อยู่ เป็นการบ่งชี้สถานที่โดยคนที่ถูกกล่าวถึงมา
อยู่ที่บ้านของผู้พูดซึ่งเป็นจุดหมายของการเคลื่อนที่เรียบร้อยแล้ว

(A และ B อายุประมาณ 15 ปี กำลังขี่จักรยานตามกันโดยมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือ)

(111) A : tɕeu1 na6 ha2 leʔ4

แจ๋ว คุณ ที่ไหน ไป (อ,ส)

‘แจ๋วเธอจะไป (สู่ที่สูง) ที่ไหน’

ผู้พูด A ใน (111) บ่งชี้สถานที่ได้จากการสังเกตเห็นอาการที่ B กำลังเคลื่อนที่ไปในขณะ
นั้น และเลือกใช้ leʔ4 ‘ไป(อ,ส)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามีเคลื่อนที่ออกจาก
ตำแหน่งที่ตัวเองอยู่และเพื่อบ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่ว่าการเคลื่อนที่ไปสู่ระดับพื้นที่สูงกว่า ในกรณี
นี้ผู้พูดมีจุดศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองและอยู่ที่ด้านของการเคลื่อนที่ เป็นการ
บ่งชี้สถานที่ซึ่งปรากฏแก่สายตาของผู้พูดในขณะนั้น

ใน (111) เป็นการถามคำถามซึ่งผู้พูดยังไม่รู้จุดหมายของการเคลื่อนที่ ผู้พูดจึงยึดทิศหรือ
ด้านของการเคลื่อนที่ในขณะนั้นเป็นหลักในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ แต่ถ้าผู้พูดรู้
จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่แล้วผู้พูดก็จะยึดจุดเริ่มหรือจุดหมายนั้นแทน โดยปกติคน
เฒ่าปีมักจะรู้อยู่แล้วว่าผู้ฟังมาจากไหนหรือจะไปไหน ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับจักรวาลแห่งปริศนาของ
ผู้พูดและผู้ฟังเนื่องจากคู่สนทนาล้วนแต่เป็นคนในบ้านคง จึงรู้จักที่พักและกิจกรรมของคนภายใน
หมู่บ้านอยู่แล้วว่าประกอบอาชีพอะไร มาจากไหนหรือจะไปที่ไหน ดังนั้นคู่สนทนาจึงใช้คำกริยา
เคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ได้ถูกต้องตามทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำในการสถานการณ์ต่าง ๆ

คำว่า ‘ไป-มา’ (ในกรณีที่ผู้พูดยึดทิศทางหรือทิศของการเคลื่อนที่ในขณะนั้น) มักจะ
ปรากฏในคำถามสั้น ๆ ใช้เพื่อเป็นการทักทายเมื่อมีคนใหม่เดินผ่านมาหรืออาสาเมื่อคู่ร่วมสนทนา
จะไป เช่น สถานการณ์ที่มีการทักทายและอาสาต่อไปนี้

(A เห็น B เดินมาจากทิศเหนือมุ่งหน้าสู่ทิศใต้)

(112) A : hɔ2   tɛ4   lɔw3
           ที่ไหน   จาก   มา (อ,ส)
           ‘คุณมา (จากที่สูง) จากที่ไหน’

ตัวอย่างที่ (112) ผู้พูด A รู้อยู่แล้วว่าบ้านของ B อยู่ทางทิศใต้และเมื่อเห็น B เดินมาจากทิศเหนือจึงถามคำถามเพื่อทักทายโดยใช้ lɔw3 ‘มา(อ,ส)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของตัวเองและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ที่มาจากระดับพื้นที่สูงกว่า ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ที่ระดับพื้นที่สูงกว่า

(B เป็นคนขายเนื้อควาย ในทุก ๆ วัน B จะหาบเนื้อควายเดินขายและมาแวะที่บ้านของ A เพื่อขอแลกเศษสตางค์ ในสถานการณ์นี้ หลังจากที่แลกสตางค์เสร็จแล้ว B จุกขึ้นเตรียมตัวไปขายที่อื่นต่อ และ A รู้อยู่แล้วว่า B ต้องหาบไปขายทางทิศใต้ซึ่งเป็นอย่างนี้ทุกวัน)

(113) A : jɔɕ   lɔ2
           ไป (ค,ค)   หรือ
           ‘ไปหรือ’

B : ?ɛ2

ใช่
           ‘ใช่’

ตัวอย่างที่ (113) ผู้พูด A ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ของการถามคำถามโดยมีเจตนาเพื่อการสาโดยมิได้หวังคำตอบที่แท้จริงจากคนขายเนื้อควายและจากการที่ผู้พูดเลือก jɔɕ ‘ไป(ค,ค)’ เพราะผู้พูดบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่คือสู่ระดับพื้นที่ต่ำ ในสถานการณ์นี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้ที่ตำแหน่งของตัวเองและอยู่ที่ด้านของการเคลื่อนที่ คือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำ

ในบางสถานการณ์การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เพื่อบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่นั้นไม่สอดคล้องกับทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ซึ่งผู้พูดกำลังเห็นอยู่ในขณะนั้น เช่น

(B คือผู้ชายชื่อซัน เดินมุ่งหน้าสู่ทิศเหนือผ่านบ้านของ A และผู้พูด A กล่าวถึงทนาย B)

(114) *jeo la2 khe3*

ไป (ต,ต) หรือ ซัน

‘ไป (สู่ทิศตะวันตก) หรือซัน’

ตัวอย่างที่ (116) ในขณะนั้น B กำลังเดินทางไปทางทิศเหนือ แต่ผู้พูด A เลือกใช้ *jeo* ‘ไป(ต,ต)’ ซึ่งบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่สู่ทิศตะวันตก ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้พูด A มิได้บ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ของ B ที่ปรากฏแก่สายตาในขณะนั้น แต่ผู้พูด A บ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นบ้านของ B ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ในกรณีนี้ผู้พูด A มีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือบ้านของ B ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ในกรณีนี้เกี่ยวข้องกับจักรวาลแห่งปริทเจท กล่าวคือผู้พูด A รู้อยู่แล้วว่าบ้านของ B อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านและจากการที่ B เดินผ่านบ้านของ A ในเวลาเย็น ผู้พูด A เข้าใจว่า B ต้องเดินไปบ้านของเขาแน่นอน

แม้ว่าผู้พูดใน (113) และ (114) จะใช้คำว่า *jeo* ‘ไป(ต,ต)’ เหมือนกัน แต่การบ่งชี้สถานที่ใน (113) แตกต่างจากการบ่งชี้สถานที่ใน (114) เพราะในสถานการณ์ของ (114) ผู้พูดรู้จุดหมายของการเคลื่อนที่หรือมีจุดหมายของการเคลื่อนที่ที่อยู่ในใจของผู้พูดเองแล้วจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ แต่ใน (113) ผู้พูดยังไม่รู้จุดหมายของการเคลื่อนที่จึงเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ของผู้ฟังที่ปรากฏแก่สายตาของผู้พูดในขณะนั้น การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งผู้พูดมีจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ที่อยู่ในใจอยู่แล้ว (อันเป็นผลมาจากจักรวาลแห่งปริทเจท) นั้นมิใช่บ่อยมากเพราะคนอิมปีส่วนใหญ่รู้ว่าเพื่อนบ้านของตนไปประกอบอาชีพอะไรหรือที่ไหนในแต่ละฤดูกาล จึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งมีจุดศูนย์กลาง

กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ โดยมีคำนี้ถึงทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ของผู้ฟังที่ปรากฏอยู่ในสายตาในขณะที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำนั้นออกมา

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ของคนอื่นนั้น ถ้าผู้พูดรู้จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่หรือคาดการณ์เขาเองว่าผู้ฟังกำลังจะเดินทางไปยังจุดหมายหรือเดินทางมาจากจุดเริ่มที่ตนเองคาดการณ์ไว้ ผู้พูดจะมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดเริ่มหรือจุดหมายนั้น และจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทิศทางหรือด้านของจุดเริ่มหรือจุดหมายนั้น โดยมีคำนี้ถึงทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ในขณะนั้น แต่ถ้ามีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่นั้นก็มีความสำคัญน้อยกว่าทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ เช่น

(ปกติอำเภอทุ่งไผ่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านดงซึ่งมีระยะทางห่างกันหลายสิบกิโลเมตร วันหนึ่งคนอิมปีได้เดินทางไปอำเภอทุ่งไผ่เพื่อร่วมฉลองตำแหน่งเจ้าคณะตำบลของเจ้าอาวาสวัดดงเหนือซึ่งเป็นคนอิมปี ผู้บอกภาษาของผู้วิจัยก็ร่วมเดินทางไปด้วย การเดินทางไปอำเภอทุ่งไผ่ในวันนั้นต้องเดินทางอ้อมขึ้นไปทางทิศเหนือซึ่งเป็นพื้นที่สูงเป็นเวลานานแล้วจึงเลี้ยวโค้งไปสู่อำเภอทุ่งไผ่)

(115) A : la1 tuŋ1hɯŋ6 loʔ4

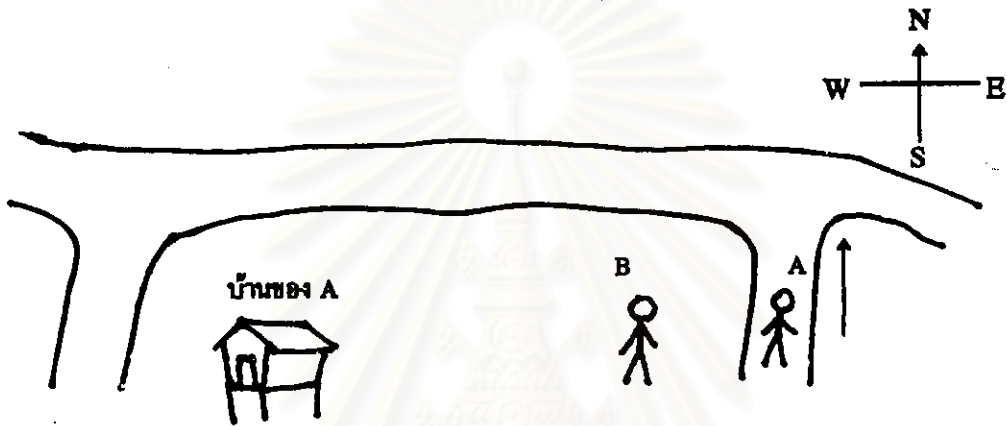
ลาว ทุ่งไผ่ ไป (๕,๘)

‘ไป (สู่ที่สูง) อำเภอทุ่งไผ่’

ตามความจริงการเดินทางจากบ้านดงไปอำเภอทุ่งไผ่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านดงนั้น ถ้าพิจารณาจากแผนผังการแบ่งพื้นที่จากการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ผู้พูดต้องใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า jo3 ‘ไป (สู่ทิศตะวันตก)’ แต่ในกรณีนี้ผู้บอกภาษาใช้คำว่า loʔ4 ‘ไป (สู่ที่สูง)’ ทั้งนี้ผู้บอกภาษาได้อธิบายว่าสาเหตุที่ต้องใช้คำว่า loʔ4 เนื่องจากในการเดินทางไปนั้นต้องเดินทางอ้อมไปด้านที่มีระดับพื้นที่สูงเป็นเวลานานมากจึงจะเลี้ยวไปสู่อำเภอทุ่งไผ่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าในกรณีนี้ซึ่งแม้จะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือแต่เนื่องจากการเดินทางครั้งนี้ต้องเดินทางอยู่บนระดับที่มีพื้นที่สูงเป็นเวลานานจึงทำให้คนอิมปีเห็นความสำคัญของทิศหรือ

ด้านของการเคลื่อนที่มีความสำคัญมากกว่าจุดหมายของการเคลื่อนที่ แต่ถ้าเป็นการเดินทางอ้อมในระยะสั้น ๆ จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งคงมีความสำคัญมากกว่า (ดู ตัวอย่างที่ (114))

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่ของคนฮิมปรู้นใหม่ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้แตกต่างไปจากคนฮิมปรู้นเก่า คือในบางสถานการณ์พวกเขาให้ความสำคัญกับทิศทางของการเคลื่อนที่ที่สำคัญกว่าจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ เช่น

ภาพที่ 23 : ภาพประกอบแสดงการเคลื่อนที่ซึ่งมิได้ยึดจุดหมายของการเคลื่อนที่ที่สำคัญ

(A เป็นเด็กหญิงคนฮิมปีอายุ 16 ปี มีบ้านอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของ B วันหนึ่ง A มาเที่ยวที่บ้านของ B และเมื่อ A เดินทางออกไปทางทิศเหนือ B จึงถามว่า “ไปไหน” และ A ตอบว่า “ไปบ้าน”)

(116) A : ?iə2   ɪəʔ4
บ้าน   ไป (อ,ส)
‘ไป (สู่ที่สูง) บ้าน’

ผู้พูด A เลือกใช้ ɪəʔ4 ‘ไป(อ,ส)’ ทั้ง ๆ ที่ตัวเองมีจุดหมายของการเคลื่อนที่อยู่ที่ทางทิศตะวันตก ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้พูด A ยึดด้านของการเคลื่อนที่ในขณะนั้นซึ่ง B กำลังเคลื่อนที่ไปทางระดับพื้นที่สูงเป็นศูนย์กลางของการบ่งชี้มากกว่ายึดจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ที่ทางทิศตะวันตก เป็นไปได้ว่าอาจเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาฮิมปี คือ ไม่ยึดจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่แต่ยึดทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ใน

ขณะนั้นแทน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังไม่เห็นเด่นชัดเพราะคนอิมปีรุ่นใหม่ที่ยังคงมีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คล้ายกับคนอิมปีรุ่นเก่าอยู่ด้วย

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ในสถานการณ์ที่มีการบอกทิศทางหรือตำแหน่งของการเคลื่อนที่นั้น ผู้วิจัยพบว่าคนอิมปีมีการย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ด้วย เช่น

(A เป็นเด็กหญิงคนอิมปีอายุ 10 ปี บ้านของ A อยู่ทางด้านทิศใต้ของ B แม่ของเด็กหญิง A และ B เป็นเพื่อนบ้านและแม่ของ A มักจะแวะมาคุยที่บ้านของ B เสมอๆ เช่นวันหนึ่งเด็กหญิง A เดินกลับจากโรงเรียนจากทางทิศเหนือเพื่อไปบ้าน เมื่อเดินผ่านบ้านของ B เห็นแม่ของตัวเองคุยอยู่ในบ้านของ B ประมาณ 20 นาทีต่อมาเด็กหญิง A เดินกลับมาที่บ้านของ B เพื่อหาแม่ของตนแต่ในขณะนั้นแม่ของเด็กหญิง A ไม่ได้อยู่ที่บ้านของ B แล้วเนื่องจากเมื่อคุยเสร็จแม่ของเด็กหญิง A ออกไปจากบ้านของ B ได้ประมาณ 10 นาทีแล้ว ในขณะที่กล่าวด้วยคำนี้ A อยู่ทางทิศตะวันออกของ B)

(117) A : ɲɑ4   mɔʔ4   ba2   pi6   ho1
 ของฉัน   แม่   ที่ไหน   อยู่   แล้ว
 ‘แม่ของหนูอยู่ที่ไหน’

B : ta4   lo6   ho1,   mɔ4   hu4   ja6   kə4la2
 ออก มา (ต,ต) แล้ว   ไม่ มา (อ,ส)   ยัง   หรือ

‘ออกมา (จากบ้านฉัน) แล้ว ยังไม่มา (จากที่สูง) หรือ’ (ด้วยคำนี้ถ้าแปลความเข้าใจของคนไทยแล้วจะมีความหมายว่า “แม่ของหนูออกไป (จากบ้านของฉัน) แล้ว ยังไม่ไป (บ้านของหนู) อีกหรือ”)

ตัวอย่างที่ (117)B มีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้สองคำ คือคำว่า lo6 ‘มา (จากทิศตะวันตก)’ ซึ่งเป็นคำกริยารองและคำว่า hu4 ‘มา(จากที่สูง)’ ซึ่งเป็นคำกริยาหลัก ในตัวอย่างนี้ผู้พูดมีการย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ทั้งสองครั้ง คือในอนุพากย์แรกผู้พูด B ย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่ตำแหน่งของเด็กหญิง A ซึ่งยืนอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของตนและบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของแม่ของเด็กหญิง A จากทิศตะวันตกเข้าหาตำแหน่งของผู้ฟัง A ซึ่งถ้า

แปลจากคำภาษาอิมปีจะได้ความว่า ‘แม่ของหนูออกมา (จากทิศตะวันตก) แล้ว’ จึงใช้ lo6 ‘มา (จากทิศตะวันตก)’ สำหรับในอนุพากย์ที่สองผู้พูด B ได้ย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่บ้านของเด็กหญิง A โดยสมมติว่าตัวเองไปอยู่ที่ด้านของเด็กหญิง A ซึ่งอยู่ระดับพื้นที่ต่ำกว่าบ้านของตน โดยบ่งชี้สถานที่การเคลื่อนที่ของแม่ของเด็กหญิง A ว่ายังไม่มีเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งบ้านของ A และการเคลื่อนที่นั้นมีจุดเริ่มของการเคลื่อนที่จากบ้านของผู้พูด B เองซึ่งอยู่ในระดับที่มีพื้นที่สูงกว่าจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า lu4 ‘มา(จากที่สูง)’ และด้วยคำต่อไปนี้ก็เป็นกริยา ย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้เช่นกัน

(ผู้พูด A เป็นหญิงคนอิมปีอายุ 23 ปีมีสามีเป็นคนอิมปีด้วยกันชื่อหล้า วันหนึ่ง A มาที่บ้านของผู้บอกภาษาและคุยเรื่องสามีของตนว่าสามีของตนกำลังจะไปทำงานที่กรุงเทพฯ ผู้พูด A ก็อยากไปทำงานที่กรุงเทพฯ ด้วย แต่หล้าสามีของหล่อนไม่ยอมให้ไปกรุงเทพฯ ด้วย)

(118) A : la2 kuŋ4tʰe4 jɔ6, ŋɔ4 mɔ4 pɔ6 luɔ2

หล้า กรุงเทพฯ ไป (๓,๓) ฉัน ไม่ ให้ มา (๓,๓)

‘หล้าไปกรุงเทพฯ (แต่หล้า)ไม่ให้ฉันมา’

ตัวอย่างที่ (118) มีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ 2 คำ คือคำว่า jɔ6 และ luɔ2 ซึ่งผันมาจากคำว่า lo3 ‘มา (จากที่ต่ำ)’ เนื่องจากประธานของอนุพากย์ที่สองทำหน้าที่เป็นผู้รับผลประโยชน์ * ในอนุพากย์แรกผู้พูด A ใช้ jɔ3 ‘ไป(สู่ที่ต่ำ)’ เพื่อบ่งชี้การเคลื่อนที่ของหล้าว่าออกจากบ้านตนและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่คือกรุงเทพฯซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าจังหวัดแพร่ ในอนุพากย์ที่สองผู้พูดใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้โดยผู้พูดย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่และสมมติว่าตัวเองอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่แล้วโดยบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของตนเคลื่อนที่เข้าหากรุงเทพฯ และการเคลื่อนที่นั้นมีจุดเริ่มจากบ้านตนซึ่งอยู่สูงกว่า

* ดูเรื่อง หน่วยเติมท้ายคำ (-a) ที่ทำหน้าที่แสดงการเชื่อมโยงระหว่างสรรพนามบุรุษที่ 1-2 กับคำกริยา ในบทที่ 2 (หน้า 29)

กรุงเทพฯ จึงต้องใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘มา (จากที่สูง)’ คือ *lɔɔ3* แต่ในความเป็นจริงในตัวอย่างที่ (120) ผู้พูด A ซึ่งเป็นคนอิมปีรุ่นใหม่ใช้คำกริยาเคลื่อนที่ที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐาน โดยใช้คำว่า *lɔ3* ‘มา(จากที่ต่ำ)’ แม้ว่าจะบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้ากรุงเทพฯ ได้ถูกต้อง แต่ไม่บ่งชี้ว่ามาจากระดับสูง ผู้บอกภาษาของผู้วิจัยบอกว่าเด็กอิมปีมักใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในลักษณะนี้บ่อยๆ แต่คนอิมปีสามารถเข้าใจได้

นอกจากนี้ การชักชวนบุคคลอื่นไปสถานที่ต่างๆ ในภาษาอิมปี มีความน่าสนใจ กล่าวคือจะมีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่แตกต่างไปจากปกติโดยผู้พูดต้องย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ เช่น

(ตั้งแต่ 2 ปีที่ผ่านมา คนอิมปีที่บ้านคงจะเดินทางไปทอดผ้าป่าสามัคคีที่บ้านสะกิน หรือสะกินที่จังหวัดน่านทุกปี ซึ่งคนอิมปีเชื่อว่าคนปะกอกหรือคนก้อที่บ้านสะกินเป็นพี่น้องของตนเพราะสามารถพูดภาษาอิมปีได้เข้าใจ ในช่วงที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นช่วงที่คนอิมปีจะเดินทางไปบ้านสะกิน ผู้พูด A ซึ่งเป็นผู้บอกภาษาหลักและผู้วิจัยจะร่วมเดินทางไปด้วย ผู้พูด A ได้ชวนเพื่อนบ้าน B ให้ไปเที่ยวที่บ้านสะกินด้วยกัน)

(119) A : *ŋo6 sɔ4kɔɔ2 lɛʔ4 , na6 mɔ2 lo1 mɔ2*
 ฉั้น สะกิน ไป (อ,ส) คุณ ไม่ มา (ต,ต) หรือ
 ‘ฉั้นไป(สู่ที่สูง)บ้านสะกิน คุณไม่มา(จากที่ต่ำ)หรือ’

B : *mɔ2 lo1, sɔ4te2 mɔ2 tɛa4*
 ไม่ มา (ต,ต) สดางค์ ไม่ มี
 ‘ไม่มา (จากที่ต่ำ) ไม่มีเงิน’

ตัวอย่างที่ (121) ในอนุภาคที่ 1 เป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ตามปกติ ผู้พูด A ใช้ *lɛʔ4* ‘ไป(สู่ที่สูง)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของทั้งผู้พูดและผู้ฟังและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ว่าอยู่ในระดับที่สูงกว่าตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้น ในอนุภาคที่สองเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ของการชักชวนโดยผู้พูดจะย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่และสมมติให้

ตัวเองไปอยู่ที่นั่นแล้ว ในสถานการณ์นี้จุดหมายของการเคลื่อนที่อยู่ที่บ้านสะกินจังหวัดน่านซึ่งอยู่ในระดับพื้นที่สูงกว่าบ้านดงจังหวัดแพร่ จึงเป็นปัจจัยที่กำหนดให้ A เลือกใช้คำว่า lo1 'มา (จากที่ต่ำ)' เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของผู้ฟังเข้าหาศูนย์กลางของการบ่งชี้และการเคลื่อนที่นั้น ออกจากจุดเริ่มซึ่งอยู่ระดับพื้นที่ต่ำกว่าซึ่งหมายถึงตำแหน่งของผู้ฟังในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมา และเมื่อตอบปฏิเสธคำชักชวนดังกล่าว B ก็ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้โดยย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่เช่นกัน และใช้ lo1 เช่นเดียวกับ A นอกจากนี้การเปลี่ยนศูนย์กลางของการบ่งชี้ซึ่งมีผลให้มีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ต่างไปนั้น ยังเป็นการแฝงความหมายว่า ผู้พูดจะไปที่จุดหมายของการเคลื่อนที่นั้นแน่นอน

จะสังเกตได้ว่าในสถานการณ์ที่มีการชักชวนนั้น ทั้งผู้พูดและผู้ฟังมีการย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่โดยสมมติว่าตำแหน่งของตนเองไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่เหมือนกัน ทำให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังมีศูนย์กลางของการบ่งชี้ร่วมกันจึงสามารถใช้และตีความคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ได้ถูกต้องและสื่อสารกันได้ แต่อย่างไรก็ตามการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ของการชักชวนนี้ คนชักชวนยังคงมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ 2 ตำแหน่ง คืออยู่ที่ตำแหน่งสมมติของผู้พูด (จุดหมายของการเคลื่อนที่) เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ เข้าตำแหน่งสมมติของผู้ฟัง และมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ (ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้น) เพื่อบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของจุดเริ่มการเคลื่อนที่สำหรับผู้ตอบรับก็มีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ 2 ตำแหน่งเช่นกัน คือ อยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของตนเข้าหาจุดหมายของการเคลื่อนที่และมีศูนย์กลางบ่งชี้อยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ (ตำแหน่งของตนเองในขณะนั้น) เพื่อบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำของจุดเริ่มของการเคลื่อนที่

การย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้เป็นลักษณะเฉพาะของการใช้คำกริยาเคลื่อนที่ในสถานการณ์ของการชักชวน กล่าวคือทุกครั้งที่มีการชักชวนเกิดขึ้นต้องมีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้โดยผู้พูดจะย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ทุกครั้ง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมิได้หมายความว่า การย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้จะเกิดขึ้นเฉพาะในสถานการณ์ของการชักชวนเท่านั้น การย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้สามารถเกิดได้ในสถานการณ์อื่น ๆ (ดูตัวอย่างที่ (117) และ

(118)) แต่ถ้าเป็นการถามคำถามที่ผู้พูดมิได้มีเจตนาชักชวนผู้ฟัง เป็นเพียงการถามคำถามเพื่อ
 อารมณ์ที่ตนคิด การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้จะเป็นการใช้ตามปกติ คือมีศูนย์กลางของการ
 บ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง เช่น

(ผู้วิจัยสร้างสถานการณ์ว่า A จะไปบ้านสะกินที่จังหวัดน่านและให้โทรศัพท์ถามลูกชายที่อยู่
 ที่จังหวัดลพบุรีว่า “อยากไปไหม” แต่ผู้พูดมิได้มีเจตนาชักชวนผู้ฟัง*)

(120) A : ɲo6 sɔ4kɯ2 lɛʔ4, na6 mɔ2 lɛʔ4 liɔ2 ma2
 ฉั้น สะกิน ไป (อ,ส) คุณ ไม่ ไป (อ,ส) อยาก หรือ
 ‘ฉั้นไป (สู่ที่สูง) สะกิน คุณไม่ออกไป (สู่ที่สูง) หรือ’

ตัวอย่างที่ (120) A ใช้ lɛʔ4 ‘ไป(สู่ที่สูง)’ ในทั้งสองอนุภาคเพื่อบ่งชี้ทิศทางของการ
 เคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งทั้งของผู้พูดและผู้ฟังและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ว่าจะอยู่ในระดับสูง
 กว่าตำแหน่งของทั้งผู้พูดและผู้ฟังในขณะที่ถ้อยคำถูกกล่าวออกมา ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของ
 การบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้นและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือบ้านสะกิน
 จังหวัดน่าน

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* เนื่องจากในภาษาอิมปีมีถ้อยคำที่เป็นรูปแบบของการชักชวนโดยเฉพาะอยู่แล้ว ดังนั้นการถามคำถาม
 ซึ่งใช้คำว่า liɔ2 ‘อยาก’ จึงเป็นเพียงการถาม ความรู้สึก ในขณะนั้นเท่านั้น เช่น “อยากกินขนมแดงไหม” เป็น
 การถามในสถานการณ์ที่มีคนเอาขนมแดงมาขายหน้าบ้าน ถ้าผู้ฟังตอบว่า “อยาก” ผู้พูดก็จะซื้อขนมแดงนั้นไว้
 ปรงอาหารในมือต่อไป มิได้ถามในสถานการณ์ที่ผู้พูดกำลังกินอาหารที่ปรงด้วยขนมแดงอยู่เพื่อชวนกิน ถ้าผู้พูด
 ต้องการชวนจะพูดว่า ha2 tsho6lɛ6 ɲ ɲo1 ma2 ‘ไม่กินขนมแดงหรือ’ ซึ่งต่างในภาษาไทย คือคำว่า
 “อยาก” สามารถตีความได้ว่า เป็นการถามเพื่ออรรถาธิบายความรู้สึกหรือเป็นการถามเพื่อต้องการชักชวนก็ได้

นอกจากสถานการณ์การชักชวนใน (119) ซึ่งเป็นการชักชวนโดยผู้พูดและผู้ฟังอยู่ในบริเวณเดียวกันแล้ว การชักชวนในสถานการณ์ที่ผู้พูดและผู้ฟังอยู่คนละแห่ง เช่น ในสถานการณ์ที่มีการโทรศัพท์จะทำให้เห็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ที่มีการชักชวนชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

(ผู้วิจัยสร้างบทบาทสมมติโดยให้มีการโทรศัพท์ระหว่าง A ซึ่งอยู่ที่จังหวัดแพร่โทรศัพท์ไปคุยกับลูกชาย B ซึ่งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี (ในชีวิตจริงผู้บอกภาษาโทรศัพท์ไปคุยกับลูกชายที่ลพบุรีหลายครั้ง) โดยสมมติสถานการณ์ว่า A จะไปเที่ยวที่กรุงเทพฯ โดยให้ A โทรศัพท์ไปชวนลูกชายให้ไปเที่ยวที่กรุงเทพฯ ในการเดินทาง A จะไปกรุงเทพฯ กับผู้วิจัยและให้ลูกชายเดินทางจากลพบุรีไปกรุงเทพฯ เองและเจอกันที่กรุงเทพฯ)

(121) A : ɲo6 kup4thio2 jɛ6 , na6 mə2 ɲu2 mə2
 ฉัน กรุงเทพฯ ไป (ต,ต) คุณ ไม่ มา (อ,ส) หรือ
 ‘ฉันไป (สู่ที่ต่ำ) กรุงเทพฯ คุณไม่มา (จากที่สูง)หรือ’

ตัวอย่างที่ (121) มีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ 2 คำ ในอนุพากย์แรกเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า jɛ6 ซึ่งเป็นการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ตามปกติโดยผู้พูดบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดคือที่จังหวัดแพร่และบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่อยู่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีระดับพื้นที่ต่ำกว่าจังหวัดแพร่ ในกรณีแรกนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองและมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือกรุงเทพฯ ในอนุพากย์ที่สอง ผู้พูด A ย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่และสมมติว่าตัวเองไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ (กรุงเทพฯ) แล้ว และใช้ ɲu2 ‘มา(จากที่สูง)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของ B เข้าหาตำแหน่งสมมติของตัวเอง และมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นจุดเริ่มของการเคลื่อนที่เพื่อบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่สูงกว่าจุดหมายที่ตัวเองอยู่ (โดยการสมมติ)

ผู้วิจัยยกตัวอย่างที่ (121) ขึ้นมานำเสนอเพื่อต้องการให้เห็นว่าในสถานการณ์ที่มีการชักชวนนั้น คนเฝ้าฟังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างจุดหมายของการเคลื่อนที่ (ซึ่งตัวผู้พูดเองสมมติให้

ตัวเองไปอยู่ที่จุดหมายนั้นแล้ว) กับจุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งหมายถึงตำแหน่งของผู้ฟังเท่านั้น ดังนั้นในสถานการณ์ที่มีการชักชวนซึ่งผู้พูดและผู้ฟังอยู่ตำแหน่งเดียวกัน เช่นในตัวอย่างที่ (121) ผู้พูดก็แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นตำแหน่งของตัวเองจากการสมมติและจุดเริ่มของการเคลื่อนที่โดยการเคลื่อนที่นั้นหมายถึงการเคลื่อนที่ของผู้ฟังคนเดียวเท่านั้น

การใช้คำกริยา 'ไป-มา' ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น เป็นการใช่งงชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่และทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ตามความเป็นจริงของสถานการณ์ที่มีการสนทนาอยู่ ได้แก่ ในสถานการณ์ที่มีการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ทั่วไป ลักษณะเด่นของการใช้คำกริยา 'ไป-มา' สอดคล้องกับความหมายประจำคำอยู่ที่มีการย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ เช่น ในสถานการณ์ที่มีการชักชวน หรือในการใช้ภาษาตามปกติในภาษาอิมปี

5.3.1.1.2 'ไป-มา' กับการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

ในการนำเสนอการใช้และการตีความคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น ผู้วิจัยมิได้มีเจตนาจะระบุว่าเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ผิด (wrong use) แต่อย่างใด เป็นเพียงการใช้ที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐาน และกริยาคำกริยาเหล่านี้ที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานในปัจจุบันอาจกลายเป็นบรรทัดฐานในอนาคตก็ได้ อาจกล่าวได้ว่าผู้วิจัยสนใจการแปรของการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เพราะทั้งการใช้ที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำล้วนแต่มีความน่าสนใจทั้งสิ้นเนื่องจากทำให้เข้าใจการใช้คำกริยาเหล่านี้ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและการใช้ในสถานการณ์ดังกล่าวอาจจะแสดงโลกทัศน์บางอย่างของคนอิมปี การนำเสนอประเด็นนี้ผู้วิจัยมีความคิดพื้นฐานว่าเจ้าของภาษาย่อมใช้ภาษาถูกต้องแต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาและค้นหาปัจจัยหรือเจตนาของผู้พูดที่ทำให้คนอิมปีใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าอาจจะกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระบบของการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีก็ได้

จากการศึกษาพบว่าคนอิมปีใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำซึ่งเป็นการใช้ที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของการใช้คำกริยาดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(A นั่งอยู่ในบ้าน ลักครู่หนึ่ง B เดินมาที่หน้าบ้านของ A ในขณะนั้น B อยู่ทางทิศตะวันออกของ A)

(122) A : ha6 gi4tuu6 lo2

ที่นี่ นั่ง มา (ค,ค)

‘มานั่งที่นี่’

ตัวอย่างที่ (122) ตามปกติถ้า A เรียก B ให้มานั่งในบ้าน B ต้องเคลื่อนที่จากทิศตะวันออกมายังทิศตะวันตกและ A ควรจะใช้ tuu3 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้ทิศของจุดเริ่มซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก แต่ในความเป็นจริง A ใช้ lo2 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดแต่บ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่มาจากทิศตะวันตก การใช้คำดังกล่าวเป็นการบ่งชี้ทิศซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำของคำว่า lo2 ‘มา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ ในกรณีนี้ผู้บอกภาษาอธิบายว่า lo2 ใช้กับทิศไหนก็ได้ ซึ่งผู้วิจัยพบตัวอย่างการใช้ลักษณะนี้หลายครั้ง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าในกรณีดังกล่าวผู้พูดนิยมใช้ lo2 ซึ่งเป็นคำกลางๆ เพื่อต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดเท่านั้น แต่การบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่าเคลื่อนที่มาจากทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นผู้พูดอาจจะไม่คำนึงถึง

ในการทักทายของคนอิมปี คนอิมปีจะใช้วิธีการถามคำถามที่มีความหมายว่า “ไปไหน” “ไปไหนมา” “มาแล้วหรือ” “ไปแล้วหรือ” “ทำอะไรกิน” หรือ “กินข้าวแล้วหรือ” ในการทักทายที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ คือการทักทายที่มีความหมายว่า “ไปไหน” และ “ไปไหนมา” ในการทักทายประเภทนี้ผู้พูดมีเจตนาในการทักทายมากกว่าอยากรู่ว่าผู้ฟังจะไปไหนหรือมาจากที่ไหน จากการศึกษาภาษาอิมปีมีคำกริยา ‘ไป-มา’ อย่างละ 2 คำ แต่ในความเป็นจริงคนอิมปีใช้ ‘ไป-มา’ ในการทักทายเพียงอย่างละ 1 คำเท่านั้น คือ คำว่า jo3 ‘ไป(สู่ทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ และ lo3 ‘มา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ ซึ่งสังเกตว่าเป็นคำที่ใช้บ่งชี้ทิศตะวันตกและระดับพื้นที่ต่ำทั้งสองคำ เช่น

(A นั่งอยู่ในบ้านเห็นเพื่อนบ้าน B เดินผ่านหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ และ A กล่าวทักทาย B)

(123) A : na6 ha2 joo2 (thr6)

คุณ ที่ไหน ไป (ต,ต) นั้น

'นั่นคุณไปไหน'

ด้วยคำใน (123) เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีในสถานการณ์ต่างๆ เนื่องจากในขณะที่เริ่มสำรวจภาษาอิมปี ผู้วิจัยรู้สึกมีสิ่งเกิดในการใช้ joo6 'ไป(สู่ทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)' (ซึ่งผันมาจากคำว่า joo6) บ่งชี้ทิศและระดับสูง-ต่ำไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ จาก (123) ตามปกติถ้า B เคลื่อนที่ไปทางทิศเหนือ A ควรจะใช้ lo?4 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่ว่าไปสู่ด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่า แต่ในความเป็นจริง A ทักทาย B โดยใช้ joo6 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดแต่บ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่ว่าไปสู่ด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในสถานการณ์ที่มีการทักทายนั้น คนอิมปีจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่าไม่ว่าผู้ฟังกำลังเคลื่อนที่ไปทางทิศใด การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในลักษณะนี้คล้ายกับการให้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ใน (122) คือ เป็นคำกริยากลางๆ ที่ผู้พูดเลือกมาใช้ แต่ในกรณีนี้ ตามความจริงผู้พูดใช้คำกริยาดังกล่าวโดยผู้พูดมีได้ต้องการสารหรือข้อมูลตามความเป็นจริงในคำตอบ แต่ผู้พูดกล่าวด้วยคำนั้นเพื่อจุดประสงค์ในการทักทายเท่านั้น การทักทายใน (126) เป็นการทักทายที่ผู้พูดเห็นผู้ฟังกำลังจะไปคือผู้ฟังเคลื่อนที่ไปยังทิศทางซึ่งตรงกันข้ามกับบ้านของผู้ฟัง แต่ถ้าผู้พูดไม่เห็นผู้ฟังขาไปแต่เห็นผู้ฟัง ขากลับผู้พูดจะทักทายว่า ha2 joo2 lo2 ซึ่งมีความหมายว่า 'ไปไหนมา'

ตามปกติในการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ คนอิมปียังคงต้องระมัดระวังในการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เพื่อให้บ่งชี้สถานที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำของคำกริยาที่เลือกมาใช้ เพราะถ้ามีการใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ผู้พูดก็จะถูกมองว่าไม่ตั้งใจพูดกับผู้ฟัง แต่ในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า มีสถานการณ์หลายสถานการณ์ซึ่งคนอิมปีไม่ได้ใช้คำกริยาเหล่านั้นอย่างสอดคล้องกับความหมายประจำคำ เช่น

(A เป็นแม่ของ B และ B อายุ 8 ปี ขณะนั้น B กำลังเล่นอยู่ที่โถ่งน้ำซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของบ้าน ในสถานการณ์นี้ผู้เป็นแม่ตะโกนเรียก B ให้เข้ามาอยู่ในบ้าน)

(124) A : nai6na2   ha6   lu4
 น้อยหน้า (ชื่อคน) ที่นี่ มา (อ,ส)
 ‘น้อยหน้ามา (จากที่สูง) ที่นี่’

ตามปกติถ้าผู้พูดต้องการให้ B ซึ่งอยู่ทางด้านที่มีระดับต่ำกว่าเคลื่อนที่มาจากต้นผู้พูดควรใช้ lo3 ‘มา(จากที่ต่ำ)’ ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่าเคลื่อนที่มาจากพื้นที่ระดับต่ำ แต่ในสถานการณ์นี้ A เลือกใช้ lu4 ‘มา(จากที่สูง)’ ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของตนเอง แต่บ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่าเคลื่อนที่มาจากระดับพื้นที่สูงกว่าซึ่งการใช้ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ในกรณีนี้ผู้วิจัยสรุปว่าเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งมีผู้ฟังเป็นเด็กทำให้ผู้พูดไม่ตั้งใจหรือไม่จำเป็นต้องระมัดระวังในการเลือกใช้คำกริยาดังกล่าว หรือพบได้อีกในตัวอย่างต่อไปนี้

(A และ B เป็นแม่ลูกคู่เดิมจากตัวอย่างที่ (124) ในสถานการณ์นี้ B กำลังเล่นอยู่นอกบ้านทางทิศตะวันออกของบ้าน A ตะโกนสั่งลูกสาวให้ไปล้างเท้าที่โถ่งน้ำซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของบ้าน)

(125) A : la4khi6   thi2   lo?4
 เท้า ล้าง ไป (อ,ส)
 ‘ไป (สู่ที่สูง) ล้างเท้า’

ตัวอย่างที่ (125) เป็นการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้ฟัง ตามปกติถ้า A ต้องการให้ B ไปล้างเท้าซึ่งต้องเคลื่อนที่ไประดับต่ำกว่า A ควรใช้ jə3 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง และบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ต่ำกว่า แต่ในสถานการณ์นี้ A ใช้ lo?4 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้ฟังและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่สูงกว่า ในกรณีนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นเหตุผลเดียวกับการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ของตัวอย่างที่ (124) คือผู้พูดพูดกับเด็กจึงไม่ต้องระมัดระวังการใช้ ในสถานการณ์ของตัวอย่างที่ (125) นี้ ผู้บอกภาษาให้เหตุผลว่าสาเหตุที่พูด

เช่นนั้นเพราะลูกสาวรู้อยู่แล้วว่าโถ่งน้ำอยู่ที่ไหนจะใช้คำว่า *je3* 'ไป(สู่ทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)' หรือคำว่า *le24* 'ไป(สู่ทิศตะวันออก/ที่สูง)' ก็ได้ แต่ผู้วิจัยมิได้เชื่อเช่นนั้นเพราะคนอิมปีคนอื่นก็รู้ว่าอะไรอยู่ตรงไหนอยู่แล้ว แต่เมื่อ A พูดกับผู้ใหญ่ก็เลือกใช้คำกริยาดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายประจำคำและผู้วิจัยสังเกตว่าเมื่อ A พูดกับลูกสาวคนโตซึ่งมีอายุ 15 ปี A ไม่ห่อหุ้มให้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ อย่างไรก็ตาม ทั้ง (124) และ (125) เป็นเพียงตัวอย่างการใช้ที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ แต่ในชีวิตประจำวันการใช้คำกริยาดังกล่าวกับเด็กก็มีการใช้ตามบรรทัดฐานตามปกติ

(A เป็นสามีของ B และ C เป็นผู้บอกภาษาหลักของผู้วิจัย A และ B เป็นเพื่อนบ้านของ C และมีบ้านอยู่ใกล้กับบ้านของ C ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ในคืนหนึ่ง A และ B ไปดื่มเหล้าที่บ้านหลังหนึ่งทางทิศเหนือ หลังจากนั้นทั้งสองคนเดินกลับบ้านและแวะมาคุยที่บ้านของผู้บอกภาษา ในขณะที่นั้นทั้ง A และ B มีอาการมึนเมาอยู่ เมื่อคุยได้สักครู่ A บ่นว่า “ง่วงนอน” B ก็บอกว่า “ให้ไปนอน”)

(126) A : *ʔi4wiə2*

ง่วงนอน

'ง่วงนอน'

B : *ʔi4wiə2 kr6 ʔi4thr2 je3 , je3*

ง่วงนอน ก็ นอนหลับ ไป (ต,ต) ไป (ต,ต)

'ง่วงนอนก็ไป (สู่ทิศตะวันตก) นอนหลับ ไป (สู่ทิศตะวันตก)'

ตัวอย่างที่ (126) B ซึ่งมีอาการมึนเมาใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่งชี้ซึ่งป่งชี้สถานที่ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ กล่าวคือ ตามปกติการเคลื่อนที่ไปบ้านของตนเองซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก B ควรจะใช้ *le24* 'ไป(สู่ทิศตะวันออก)' แต่ในกรณีนี้ B ใช้ *je3* 'ไป(สู่ทิศตะวันตก)' ป่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและป่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันตก ในกรณีนี้สอดคล้องกับการชวนที่ทั้งผู้พูดและผู้ฟังต้องเคลื่อนที่ไปพร้อมกัน กล่าวคือ คนอิมปีจะเลือกคำว่า *je3* 'ไป(ต,ต)' มาใช้ ดังนั้นในกรณีนี้ผู้พูดมีจุดประสงค์เพื่อชวนสามีของตนไป

นอน จึงใช้คำดังกล่าวซึ่งเป็นคำกลางๆ คือ ตยงการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งที่ผู้พูดและผู้ฟังอยู่ในขณะนั้นเท่านั้น แต่ไม่มีการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่

(A คือผู้วิจัย B คือหญิงชราคนอื่นปีอายุประมาณ 70 ปี วันหนึ่งผู้วิจัยเดินทางไปจังหวัดแพร่เพื่อเก็บข้อมูลครั้งสุดท้าย ในการเดินทางเข้าหมู่บ้านผู้วิจัยต้องนั่งรถประจำทางเข้าหมู่บ้านอีก ขณะที่ผู้วิจัยขึ้นรถมีหญิงคนอื่นปีนั้นรออนั่งแล้วหนึ่งคน ทั้งผู้วิจัยและหญิงชราคนอื่นปีคนนี้ไม่เคยพบกันมาก่อน ขณะนั่งรออนั่งรถผู้วิจัยกล่าวทักทายหญิงชราคนนั้นด้วยภาษาอิมปีมีความหมายว่า 'ไปบ้านหรือ' หญิงชรามีท่าทางประหลาดใจ (อาจเป็นเพราะมีคนแปลกหน้าพูดภาษาอิมปีกับตน) และได้พยักหน้าและพูดตอบมาด้วยภาษาอิมปีมีความหมายว่า '(ยาย) มา(จากทิศตะวันตก) จากที่โน้น' หมายถึง มาจากบ้านคดซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของตัวเมืองแพร่)

(127) A : ?iə2   ləʔ4   kə4la2

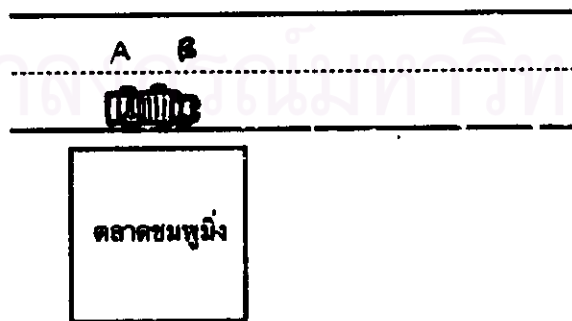
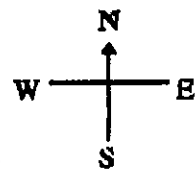
บ้าน   ไป (อ,ส)   หรือ

'ไป (สู่ทิศตะวันออก) บ้านหรือ'

B : naŋ5   tɛ4   lo3

ที่โน้น   จาก   มา (ค,ต)

'มา (จากทิศตะวันตก) จากที่โน้น'

ภาพที่ : 24 ภาพประกอบแสดงการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

ตัวอย่างที่ (127)B ตามปกติถ้าหญิงชาวคนอิมปีจะบ่งชี้การเคลื่อนที่ออกจากจุดเริ่มซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก หญิงชาวควรีใช้ 1๒๓ 'มา (จากทิศตะวันออก)' แต่ในสถานการณ์นี้ หญิงชาวใช้ 1๐3 ซึ่งบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้ทิศของจุดเริ่มว่ามาจากทิศตะวันตก ในกรณีนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสาเหตุที่หญิงชาวคนอิมปีใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเพราะผู้ฟังเป็นคนอื่นหรือคนแปลกหน้าซึ่งไม่ใช่คนอิมปีด้วยกันผู้พูดจึงไม่จำเป็นต้องระมัดระวังในการพูด และผู้บอกภาษาหลักของผู้วิจัยให้เหตุผลในการใช้แทนหญิงชาวคนอิมปีว่า "พูดอย่างไรก็ได้เพราะถึงพูดผิดคนใดก็ฟังไม่รู้ว่าเป็นผิด" แสดงให้เห็นว่าถ้าเหตุผลในการใช้ของหญิงชาวเหมือนกับเหตุผลของผู้บอกภาษา แสดงว่าในกรณีนี้หญิงชาวตั้งใจที่ใช้คำกริยาดังกล่าวเช่นนั้นจึงเลือกคำที่มีคุณสมบัติบ่งชี้กลางๆ มาใช้เพราะในด้อยคำดีคำมาซึ่งเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในฐานะคำกริยารอง หญิงชาวก็ใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเช่นกัน (ดู (146)) หรือในอีกกรณีหนึ่ง การที่หญิงชาวเลือกใช้ 1๐3 อาจเป็นเพราะเป็นการพบกันครั้งแรกและยิ่งไปกว่านั้นหญิงชาวอาจอยู่ในอาการแปลกใจที่มีคนแปลกหน้าพูดภาษาอิมปีได้ จึงเลือกใช้คำกริยานั้น เพราะตามปกติคนอิมปีคนอื่นในหมู่บ้านที่คุ้นเคยกับผู้วิจัยพูดภาษาอิมปีกับผู้วิจัย ส่วนมากก็ใช้คำกริยาเหล่านี้สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

จากการใช้คำกริยาดังกล่าวใน (122) ถึง (127) ซึ่งเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังเป็นการบ่งชี้สถานที่ที่มีคุณสมบัติพื้นฐานมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การบ่งชี้ทิศและระดับพื้นที่สูงต่ำ เนื่องจากในการคำกริยาดังกล่าวในตัวอย่าง (123) ถึง (127) ผู้พูดมักไม่คำนึงถึงการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่แต่ยังคงบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ได้สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ซึ่งเป็นไปได้ว่าประเด็นเรื่องคุณสมบัติพื้นฐานของการบ่งชี้สถานที่ดังกล่าวนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของระบบการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับภาษาปะกอกโดยในปัจจุบันพบว่าคำกริยาดังกล่าวคงเหลือเฉพาะการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังเท่านั้น ส่วนการบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำนั้นสูญไปแล้วซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยจะอภิปรายเพิ่มเติมในบทที่ 6

การใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำดังกล่าวนั้น เป็นการใช้ที่ผู้พูดรู้จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่แล้ว แต่ผู้พูดไม่ให้ความสำคัญกับการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่เอง แต่ในตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นการใช้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำในสถานการณ์ที่ผู้พูดไม่สามารถระบุทิศ ด้าน จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ได้อันเนื่องมาจากผู้พูดไม่รู้ ส่วนมากมักเกิดขึ้นเมื่อผู้พูดมีเจตนาในการถามคำถามถึงจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งผู้พูดย่อมไม่รู้ ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นอยู่แล้ว ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่ว่าคนอิมปีเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่ แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้สถานที่ทิศตะวันตกหรือทิศตะวันออกมากกว่ากัน

(B คือเด็กชายคนอิมปีอายุประมาณ 15 ปี B มาซื้อขนมจีนที่บ้านของ A)

(128) A : jiu1   na4   pu?4   ha2   jco2
 จิว   ของคุณ   พ่อ   ที่ไหน   ไป(ต,ต)
 'จิวพ่อของเธอไปที่ไหน'

B : na4   pu?4   ne2   the1
 ของฉัน   พ่อ   งาน   ทา
 'พ่อของฉันทำงาน'

ตัวอย่างที่ (128) ผู้พูดใช้ jco2 'ไป (สู่ที่ทิศตะวันตก/สู่ที่ต่ำ)' (ผันมาจาก jco3) มาใช้ในการถามคำถามซึ่ง ผู้พูดไม่รู้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้ อยู่ที่ตำแหน่งที่บ้านของ B จึงบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของพ่อของ B ว่าออกจากบ้านไป ส่วนการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้พูดมิได้มีเจตนาบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ว่าไปสู่ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการใช้เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากจุดอ้างอิงของผู้พูดซึ่งหมายถึงบ้านของจิวเท่านั้น ในกรณีนี้คล้ายกับการใช้คำว่า jco3 ซึ่งใช้ในการทักทาย ซึ่งถือว่าเป็นคำที่มีคุณสมบัติของการบ่งชี้สถานที่กลาง ๆ

ถ้อยคำดังกล่าวเป็นการถามคำถามเพื่อต้องการคำตอบ (ต่างจากการถามคำถามเพื่อการทักทาย ซึ่งไม่หวังคำตอบที่แท้จริง (ดู (123)) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้พูดเลือกใช้ jco2 'ไป(สู่ทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)' เช่นเดียวกับคำกริยาที่ใช้ในการทักทาย แสดงให้เห็นได้ว่าการถามคำถามด้วย

ด้วยคำ ha2 jco2 สามารถใช้ได้ในสถานการณ์ที่มีการถามคำถามจริง ๆ (ดังตัวอย่าง (128)) และในสถานการณ์ที่มีการทักทาย (ดังตัวอย่าง (129)) ซึ่งในกรณีทั้งสองกรณีนี้ คำกริยา jco2 ใช้นี้กับการเคลื่อนที่ไปสู่ที่หรือตำแหน่งไหนก็ได้หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าคำกริยาดังกล่าวไม่มีคุณสมบัติบังคับที่หรือระดับพื้นที่สูง/ต่ำแล้ว สิ่งที่ได้ว่าคำถามด้วยด้วยคำดังกล่าวย่อมสามารถใช้ได้กับการถามคำถามซึ่งางชี้ที่หรือตำแหน่งของการเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำ ซึ่งเป็นการใช้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ดังเช่น ด้วยคำ na6 ha2 lo?4 ซึ่งใช้ถามเพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่า

ในการบ่งชี้จุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งผู้พูดไม่รู้จุดมาก่อนว่าจุดเริ่มหรือจุดหมายนั้นตั้งอยู่ที่ตำแหน่งใด คนอิมปีจะจินตนาการเอาเองว่าจุดเริ่มหรือจุดหมายนั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่าบ้านดงจังหวัดแพร่ จึงทำให้คนอิมปีเลือกคำว่า lo?4 'ไป (สู่ทิศตะวันออก/สู่ที่สูง)' และคำว่า lya3 'มา (จากทิศตะวันออก/จากที่สูง)' มาใช้บ่งชี้สถานที่

(A เป็นเด็กชายคนอิมปีอายุประมาณ 15 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 B คือผู้บอกภาษาหลัก B มีลูกชายคนโตเป็นทหารพลร่มอยู่ที่จังหวัดสระบุรี ลูกชายของ B มาบอกให้ B รู้ว่าในช่วงสองสามเดือนต่อไปนี้ตนเองอาจจะต้องไปฝึกใจร่วมที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และ B ได้เล่าให้เพื่อนบ้านฟัง วันหนึ่งเด็กชาย A มาซื้อขนมจันทน์ที่บ้านของ B และถามเรื่องยุทธไปสหรัฐอเมริกา)

(129) A : jut6 lo?4 sa4ha4la6 ho1 la2

ยุทธ ไป (อ,ส) สหรัฐฯ แล้ว หรือ

'ยุทธไป (สู่ที่สูง) สหรัฐอเมริกาแล้วหรือ'

B : jut6 maan2 lo?4

ยุทธ ไม่ ไป (อ,ส)

'ยุทธไม่ไป (สู่ที่สูง)'

ผู้พูด A ไม่รู้จักว่าประเทศสหรัฐอเมริกาทิศไหนและผู้พูดเลือกใช้ lo?4 'ไป(สู่ที่สูง)' ซึ่งบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดที่ถูกกล่าวถึงและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่

ว่าอยู่ทางด้านที่ระดับพื้นที่สูงกว่าตามความคิดของตัวเอง ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้ที่ถูกกล่าวถึงและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งผู้พูดสมมติให้อยู่ในระดับพื้นที่สูง ผู้พูด B ก็ใช้คำกริยาคล้ายกับผู้พูด A เช่นกัน

สังเกตได้ว่า ใน (129) ผู้พูด A ใช้โครงสร้างประโยคผิดจากภาษามือบีคือเรียงลำดับจุดหมายของการเคลื่อนที่ไว้หลังคำกริยาหลัก *leʔ4* ซึ่งปกติภาษามือบีต้องมีคำกริยาหลักอยู่หลังจุดหมายของการเคลื่อนที่ เป็นไปได้ว่า A อาจใช้โครงสร้างประโยคของภาษาไทยมาใช้ ทั้งนี้เพราะเด็กมือนบีในปัจจุบันส่วนมากสามารถพูดได้สามภาษา (trilingual) คือ ภาษามือนบีเป็นภาษาแม่ ภาษาไทยถิ่นเหนือใช้พูดกับคนพื้นเมืองในจังหวัดแพร่หรือกับเพื่อนที่โรงเรียน และภาษาไทยมาตรฐานใช้พูดกับครูที่โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งภาษาไทยมีการเรียงองค์ประกอบในประโยคต่างจากภาษามือนบี จึงทำให้เด็กมือนบีสับสนเมื่อพูดภาษามือนบี

(130) A : *tcə4tai1 mə4 leʔ4 ja6 kə4la4*
คนได้ ไม่ ไป (อ,ส) ยัง หรือ
'คนได้ยังไม่ไป (สู่ที่สูง) หรือ'

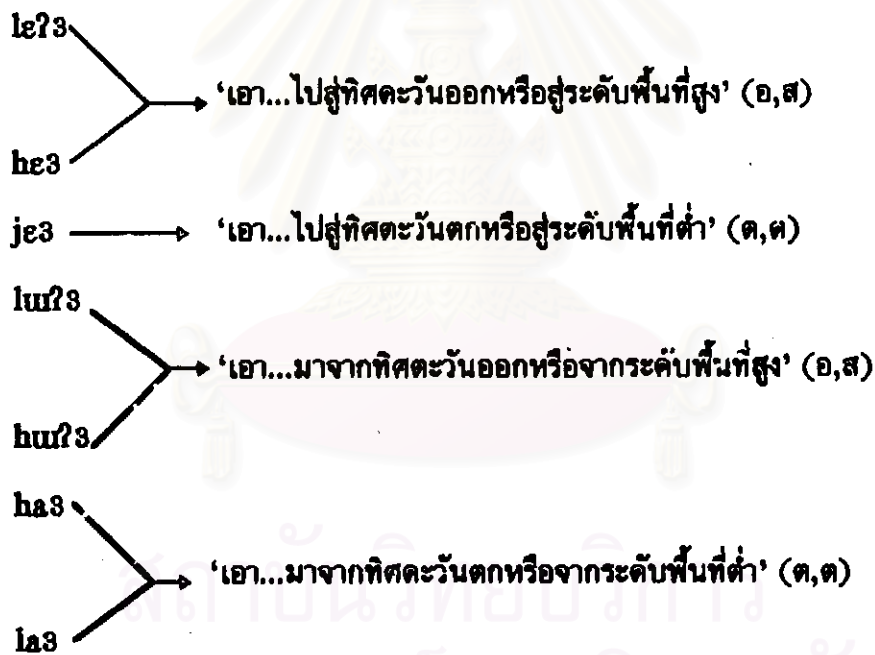
ตัวอย่าง (130) เด็กอายุ 9 ปี และหญิงคนมือนบีอายุ 47 ปี ตามคำถามดังกล่าว ผู้พูดใช้ *leʔ4* บ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ของคนได้ซึ่งหมายถึงผู้วิจัยเองว่าอยู่ในระดับพื้นที่สูง ในกรณีนี้ผู้บอกภาษาให้เหตุผลว่า การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ดังกล่าวผู้พูดไม่รู้ว่ามีผู้วิจัยมาจากไหน (แม้ว่าจะมาจากทิศใต้) ผู้พูดบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากบ้านคงและบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ไปสูทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูง ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้ที่ถูกกล่าวถึงและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งผู้พูดมีจินตนาการว่าอยู่ในระดับพื้นที่ที่สูงกว่าเนื่องจากไม่รู้จุดหมายที่แท้จริงของการเคลื่อนที่

การใช้ใน (129) และ (130) นั้น เป็นการบ่งชี้สถานที่ซึ่งผู้พูดไม่รู้จุดหมายของการเคลื่อนที่ แต่ผู้พูดเลือกใช้ *leʔ4* 'ไป(สู่ที่สูง)' เพราะผู้พูดจินตนาการไปเองว่าสถานที่นั้นคงอยู่เหนือจากตำแหน่งที่ตนเองอยู่ในขณะนั้น ซึ่งถ้าจุดหมายของการเคลื่อนที่คือประเทศสหรัฐอเมริกา

น่าจะเป็นไปได้ แต่ใน (180) ซึ่งผู้พูดก็รู้อยู่แล้วว่าผู้วิจัยมาจากทิศใต้ ผู้พูดน่าจะเลือกใช้คำกริยาที่บ่งชี้ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำ แต่ผู้พูดยังคงเลือกใช้ *leʔ4* ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออก/ที่สูง ประเด็นนี้แสดงว่า คำว่า *leʔ4* ในบางสถานการณ์ (เช่นใน (180)) สามารถใช้บ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งผู้พูดไม่รู้จักจุดหมายที่แน่นอนซึ่งในความเป็นจริงจุดหมายนั้นจะอยู่ทางที่สูงหรือที่ต่ำก็ได้

5.3.1.2 ‘เอาไป-เอามา’

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ในภาษาฮิมปีที่ผู้วิจัยจะศึกษามี 7 คำดังนี้

ในการนำเสนอการใช้คำกริยา ‘เอาไป-เอามา’ ในสถานการณ์ต่างๆ ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อเช่นเดียวกับการนำเสนอการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ คือ การใช้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ และไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

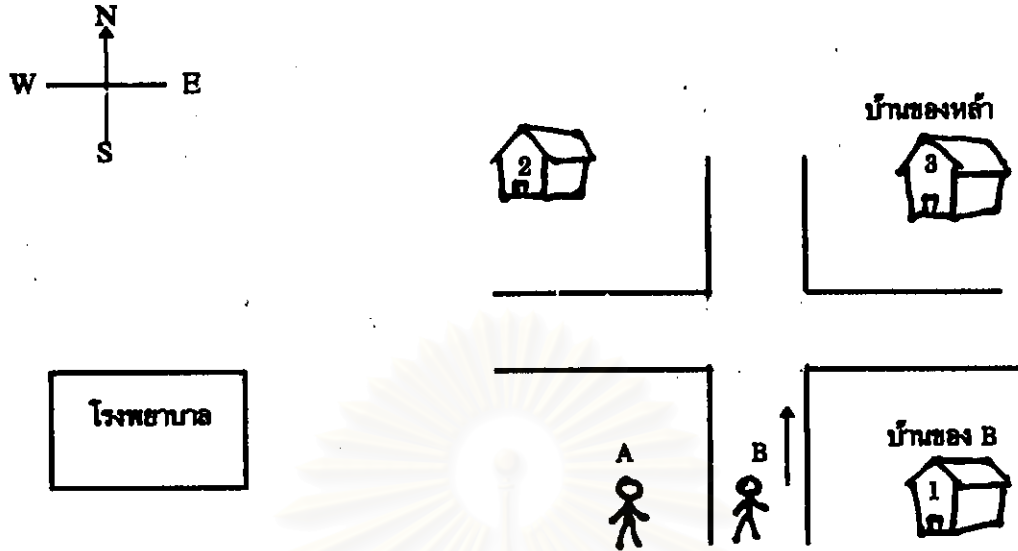
5.3.1.2.1 ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งใช้สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งมีการใช้สอดคล้องกับความหมายประจำคำนี้ส่วนมากเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เพื่อบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ตามปกติและพบมากในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของคนอิมบี

สถานการณ์ที่มีการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ในภาษาอิมบีในสถานการณ์ของการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นคนอิมบีมักใช้บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของคน สัตว์ หรือสิ่งของ ซึ่งถูกนำเข้ามาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังและบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ว่าเคลื่อนที่ไปหรือมาหรือมีจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่อยู่ที่ทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ด้านที่มีระดับพื้นที่สูงหรือระดับพื้นที่ต่ำ เช่นเดียวกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’

(A และ B เป็นเพื่อนบ้านกัน B อายุ 38 ปีและอาศัยอยู่ที่บ้านหมายเลข 1 ในสถานการณ์นี้แม่ของ B บำยอยู่ที่โรงพยาบาลจังหวัดแพร่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านคง ในเย็นวันหนึ่ง B เดินออกจากบ้านมุ่งหน้าไปทางทิศเหนือและเดินผ่านบ้านของ A เมื่อ A ทัก B และ B ตอบว่า ตอนเช้าฉันไปเอาเสื้อผ้ามาจากบ้านหมายเลข 2 ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือแล้วกลับมาที่บ้านของตน B คิดว่าจะเอาเสื้อผ้าไปให้แม่ที่โรงพยาบาลด้วยตนเอง แต่ในตอนเย็น B เปลี่ยนใจจะให้น้องคนเล็กชื่อว่าหล้าเอาเสื้อผ้าไปให้แม่แทน ดังนั้นในช่วงเกิดเหตุการณ์ B จึงเดินเอาเสื้อผ้าไปให้น้องคนเล็กที่บ้านหมายเลข 3 ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ)

ภาพที่ 25 : ภาพประกอบแสดงการใช้คำว่า “เอาไป-เอามา” สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

(131) A : ʉ tɕa2 thɾ6

อะไร นั่น

‘นั่นอะไร’

B : ne4aɔ2 ɲa4 tɕɿ1, mɕɿ1 ɲa4 he3,

ตอนเช้า ฉัน เอามา (อ,ส) เคี้ยวนี้ ฉัน เอาไป (อ,ส)

la2 ja6 huŋ2ja4 je pi1

หล้า คน โรงพยาบาล เอาไป (ต,ต) ให้

‘ตอนเช้าฉันเอา (เสื้อผ้า) มา (จากที่สูง) ตอนนี้ฉันเอา (เสื้อผ้า) ไป (สู่ที่สูง)

ให้น้องคนเล็ก และให้น้องคนเล็กเอา (เสื้อผ้า) ไป (สู่ทิศตะวันตก) ที่โรงพยาบาล’

ตัวอย่างที่ (131) ในอนุพากย์แรก B ใช้ tɕɿ1 ‘เอามา (จากที่สูง)’ เพื่อบ่งชี้การเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของตัวเองในขณะนั้นและบ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่มาจากที่สูง ในการกล่าวด้วยคำในอนุพากย์แรกผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองในขณะนั้นและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือบ้านหมายเลข 2 ซึ่งอยู่ทางด้านที่มีระดับสูงกว่า ในอนุพากย์ที่สอง B ใช้ he3 ‘เอาไป(สู่ที่สูง)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดในขณะนั้นและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ว่าจะอยู่ระดับสูงกว่า ในกรณีของการใช้ he3 นี้ ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้

อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่ คือบ้านของน้องคนเล็ก (บ้านหมายเลข 3) ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ในอนุพากย์ที่สามผู้พูดใช้ *je3* ‘เอาไป(สู่ทิศตะวันตก)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากบ้านคงและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่คือ โรงพยาบาลจังหวัดแพร่ ในกรณีของการใช้ *je3* นี้ ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของบ้านของน้องคนเล็กและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือที่โรงพยาบาล

(A คือผู้วิจัย B คือผู้บอกภาษาหลักกำลังคุยกันอยู่บนรถระหว่างการเดินทางไปบ้านสะกินจังหวัดน่าน ผู้วิจัยลองใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอามา’ โดยผู้วิจัยพูด “ฉั้นเอาไฟฉายมาด้วย” โดยเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า *la3* ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ แต่ปรากฏว่าผู้วิจัยใช้ผิดและผู้บอกภาษาเปลี่ยนให้ใหม่ตามด้วยคำที่ (132) B)

(133) A : *ŋo6 ta2li2 la3*

ฉั้น ไฟฉาย เอามา (ต,ต)

‘ฉั้นเอาไฟฉายมา (จากที่ต่ำ)’

B : *ŋa6 ta2li2 he3*

คุณ ไฟฉาย เอาไป (อ,ส)

‘คุณเอาไฟฉายไป (สู่ที่สูง)’

ตัวอย่างที่ (133)A เป็นด้วยคำที่ผู้วิจัยพูดโดยทดลองใช้ *la3* ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ โดยผู้วิจัยมีศูนย์กลางบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้วิจัยในขณะนั้นคือบนรถโดยสารและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือบ้านคงจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้วิจัยเพราะไฟฉายอยู่ในกระเป๋าเดินทางของผู้วิจัยในขณะนั้นและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่ามาจากระดับพื้นที่ต่ำกว่า แต่ผู้วิจัยใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำดังกล่าวผิดเนื่องจากผู้วิจัยคิดตามระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาไทย กล่าวคือเมื่อไฟฉายอยู่ที่ตำแหน่งของผู้วิจัยในขณะนั้น ผู้วิจัยจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอามา’ ซึ่งคนอิมปีไม่พูดเช่นนั้น ด้วยคำที่ถูกต้องในสถานการณ์นั้นคือด้วยคำที่ผู้บอกภาษาแก้ไขให้ตามด้วยคำใน (133)B ผู้บอกภาษาใช้คำว่า *he3* ‘เอาไป (สู่ที่สูง)’ โดยที่ผู้บอกภาษายังคงมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือบ้านสะกินจังหวัดน่านและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือบ้านคงจังหวัดแพร่เหมือนกับขณะที่เริ่ม

ออกเดินทางและถือว่าการเดินทางนั้นยังไม่สิ้นสุด ในกรณีนี้ผู้บอกภาษาบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ของผู้วิจัยและไฟฉายออกจากบ้านดงและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ว่าอยู่ที่ระดับพื้นที่สูงกว่าจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า‘เอาไป’ โดยมิได้ให้ความสำคัญกับตำแหน่งของผู้บอกภาษาและผู้วิจัยในขณะนั้นซึ่งอยู่ระหว่างทาง (path) ของการเคลื่อนที่เลย แต่ด้วยการเคลื่อนที่นั้นสิ้นสุดแล้วผู้บอกภาษาจะใช้การบ่งชี้สถานที่ตามปกติซึ่งตำแหน่งของผู้บอกภาษาและผู้วิจัยเปลี่ยนไป คือทั้งผู้บอกภาษาและผู้วิจัยอยู่ที่บ้านสะกิน

(A พูดกับผู้วิจัยที่บ้านหลังหนึ่งของคนปะกอกที่บ้านสะกินเมื่อ A เห็นผู้วิจัยนำมุ้งติดตัวมาด้วย)

(133) A : tɕə4tai1   pha4suŋ6   la3
 คนใต้   มุ้ง   เอามา (ต,ต)
 ‘คนใต้เอามุ้งมา (จากที่ต่ำ)’

ตัวอย่างที่ (133) A ใช้ la3 ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของ A และผู้วิจัยในขณะนั้นและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ที่อยู่ในระดับพื้นที่ต่ำกว่า ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้วิจัยในขณะนั้นคือที่บ้านสะกิน และอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือบ้านดงจังหวัดแพร่

การบ่งชี้สถานที่ใน (132) และ (133) ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้แตกต่างกัน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างนั้นคือ สถานการณ์ทั้งสองสถานการณ์มีจุดสถานที่-เวลาต่างกันจึงทำให้ผู้พูดเลือกใช้คำ ‘เอาไป’ หรือ ‘เอามา’ ใน (132) แม้ว่าขณะที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำนั้นจุดสถานที่-เวลาอยู่บรรด (อยู่ระหว่างการเดินทาง) แต่คนอิมปีถือว่าการเดินทางยังไม่สิ้นสุด ดังนั้นคนอิมปีจึงไม่ยึดจุดสถานที่-เวลาในขณะทีกล่าวด้วยคำ แต่ยังคงยึดจุดสถานที่-เวลาที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่และใช้ he3 ‘เอาไป (สู่ที่สูง)’ บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากบ้านดงและบ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ในระดับพื้นที่สูง ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือที่บ้านดง (เหมือนกับขณะที่ยังไม่ได้ออกเดินทาง) และอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือที่บ้านสะกิน ในขณะที่ (133) จุดสถานที่-เวลาเปลี่ยนไปอยู่ที่บ้านสะกินซึ่งเป็นจุด

หมายของการเคลื่อนที่ ขณะนั้นการเดินทางสิ้นสุดแล้วทำให้ผู้พูดยึดจุดสถานที่-เวลาในขณะที่กำลังกล่าวด้วยคำและใช้ *hə3* ‘เอามา(จากที่ต่ำ)’ บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ต่ำกว่า

(A เป็นหญิงชราคนอิมปีอายุ 80 ปี)

(134) A : *khə4mɔ4 ju6 ho1 pa2 khə4mɔ4 hə3*
 เมีย เอา แล้ว ก็ เมีย เอามา (ต,ต)
 ‘(คนใต้) แต่งงานแล้วก็เอาเมียมา (จากที่ต่ำ)นะ’

ตัวอย่างที่ (134) ผู้พูด A ใช้ *hə3* ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ ซึ่งผู้บอกภาษาบอกผู้วิจัยว่าคำนี้เป็นคำเก่า โดย A บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของตัวเองและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่มาจากระดับพื้นที่ต่ำกว่า ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดเอง และอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่ระดับพื้นที่ต่ำกว่าหมายถึงที่อยู่ของผู้วิจัย สังเกตได้ว่าผู้พูดยังใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า *hə3* มิได้ใช้คำว่า *lə3* ซึ่งมีความหมายและบ่งชี้สถานที่เหมือนกันและเป็นคำที่คนอิมปีรุ่นปัจจุบันนิยมใช้

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ตั้งแต่ (131) ถึง (134) เป็นการที่ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งผู้พูดเป็นคนอิมปีที่มีอายุ 35-80 ปี ผู้วิจัยสังเกตว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งผู้ภาษาบอกว่า เป็นคำเก่า ได้แก่ คำว่า *hə3* ‘เอาไป (อ,ส)’ และคำว่า *hə3* ‘เอามา (ต,ต)’ และ *hɔwʔ3* ‘เอามา (อ,ส)’ นั้น จากข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บได้ในสถานการณ์จริง เช่น มีผู้ให้ *hə3* ‘เอามา (ต,ต)’ (คือ หญิงชราอายุ 80 ปี (ดูตัวอย่าง (134) ในขณะที่คนอิมปีอายุ 39 ปีและ 45 ปีส่วนมากใช้คำว่า *lə3* ซึ่งมีความหมายและบ่งชี้สถานที่เหมือนกัน) ส่วนคำว่า *hɔwʔ3* ‘เอามา (อ,ส)’ พบการใช้ครั้งเดียว ส่วนคำว่า *hə3* ‘เอาไป (อ,ส)’ และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ที่เหลืออยู่อีก 4 คำนั้นคนอิมปีทั่ว ๆ ไปยังใช้อยู่เช่นกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งเป็นคำเก่า ได้แก่ คำว่า *hə3* ‘เอาไป (อ,ส)’ *je3* ‘เอาไป (ต,ต)’ *hɔwʔ3* , *hɔwʔ3* ‘เอามา (อ,ส)’ และคำว่า *hə3* ‘เอามา (ต,ต)’ นั้นเป็นคำที่คนอิมปีมิได้ใช้

อยู่ก่อน (และปัจจุบันคนสูงอายุยังคงใช้อยู่) ส่วนคำว่า *leʔɜ* ‘เอาไป (อ,ส)’ และคำว่า *laɜ* ‘เอามา (ต,ต)’ นั้นน่าจะเกิดขึ้นมาใหม่ ส่วนคำว่า *jeɜ* ‘เอาไป (สุทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ และคำว่า *hɯʔɜ* ‘เอามา (จากทิศตะวันออก/ที่สูง)’ นั้นเป็นภาษาเก่าอยู่แล้วแต่ยังคงใช้อยู่ ผู้วิจัยจะแสดงวิวัฒนาการของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก โดยได้จากการเก็บข้อมูลการใช้คำกริยาดังกล่าวในสถานการณ์ต่างๆ จากคนอิมปีหลายรุ่นอายุดังนี้

คนอิมปีรุ่นเก่า (ประมาณ 66-85 ปี)	<i>heɜ</i> ‘เอาไป (อ,ส)’ <i>jeɜ</i> ‘เอาไป (ต,ต)’	<i>haɜ</i> ‘เอามา (ต,ต)’ <i>hɯʔɜ</i> , <i>hɯʔɜ</i> ‘เอามา (อ,ส)’
คนอิมปีรุ่นปัจจุบัน (ประมาณ 31-65ปี)	<i>heɜ</i> , <i>leʔɜ</i> ‘เอาไป (อ,ส)’ <i>jeɜ</i> ‘เอาไป (ต,ต)’	<i>haɜ</i> , <i>laɜ</i> ‘เอามา (ต,ต)’ <i>hɯʔɜ</i> , <i>hɯʔɜ</i> ‘เอามา (อ,ส)’
คนอิมปีรุ่นใหม่ (ประมาณ 10-30ปี)	<i>heɜ</i> ‘เอาไป (สู่ทุกทิศ/ทุกด้าน)’ <i>jeɜ</i> ‘เอาไป (สู่ทุกทิศ/ทุกด้าน)’	<i>haɜ</i> ‘เอามา (จากทุกทิศ/ทุกด้าน)’ <i>hɯʔɜ</i> ‘เอามา(จากทุกทิศ/ทุกด้าน)’

ตารางที่ 7 : ตารางแสดงพัฒนาการของ ‘เอาไป’ และ ‘เอามา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก

จะเห็นได้ว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ของคนอิมปีรุ่นใหม่ได้นำเอาคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่เป็นภาษาเก่า คือคำว่า *heɜ* ‘เอาไป (สู่ทิศตะวันออก/สู่ระดับพื้นที่สูง)’ และคำว่า *haɜ* ‘เอามา (จากทิศตะวันตก/จากระดับพื้นที่ต่ำ)’ มาใช้ แต่คุณสมบัติการบ่งชี้สถานที่ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ต่างๆ สูญหายไป

5.3.1.2.2 ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งใช้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

จากตารางแสดงการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า ‘เอาไป-เอามา’ ของคนอิมปีในรุ่นอายุต่าง ๆ นั้นทำให้เห็นแนวโน้มการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ของคนอิมปีรุ่นใหม่ว่า ในปัจจุบันจะมีการใช้คำกริยา ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของภาษา เพราะคุณสมบัติเรื่องการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ของคำกริยา ‘เอาไป-เอามา’ สูญหายไป และพบว่าการใช้คำกริยา ‘เอาไป-เอามา’ ของชาวอิมปีรุ่นใหม่ เริ่มมีการใช้แทนกันได้ในสถานการณ์บางสถานการณ์ทำให้คำกริยาดังกล่าวกลายเป็นคำพ้องความหมายกัน

การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ของคนอิมปีในรุ่นปัจจุบันซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น ส่วนมากผู้วิจัยพบในสถานการณ์ที่มีการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่เฉพาะระดับพื้นที่สูง-ต่ำในแนวตั้งในบางสถานการณ์ เช่น

(A คือผู้บอกภาษาหลักพูดกับหลานสาวอายุ 15 ปีซึ่งอยู่ชั้นล่างของบ้านด้วยกันให้เอาผ้าห่มขึ้นไปชั้นบนบ้านเนื่องจากหลานสาวมาค้างที่บ้านด้วย)

(135) A : weu1 pha2lai2 je2 ta4

แห้ว ผ้าห่ม เอาไป (ต.,ต) ขึ้น

‘แห้วเอาผ้าห่มขึ้นไป (สู่ที่ต่ำ)’

ตัวอย่างที่ (135) ตามปกติถ้ามีการเคลื่อนที่โดยเอาผ้าห่มจากชั้นล่างขึ้นไปชั้นบน A ควรจะใช้ *le3* ‘เอาไป (สู่ที่สูง)’ แต่ในสถานการณ์นี้ผู้พูดสามารถใช้ *je3* ‘เอาไป (สู่ที่ต่ำ)’ ได้ โดยผู้พูดบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังแต่ผู้พูดอาจมิได้คำนึงถึงการบ่งชี้ระดับพื้นที่สูงก็ได้ จึงใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ (ในกรณีที่จุดหมายของการเคลื่อนที่อยู่สูงกว่า) การที่ผู้พูดใช้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้นมีใช่เพราะผู้พูดพูดกับผู้ฟังที่เป็นเด็กเพราะในกรณีนี้ ผู้ฟังอายุ 15 ปีซึ่งคนอิมปีด้วยกันต้องระมัดระวังในการเลือกใช้คำกริยาดังกล่าวแล้วซึ่งต่างจากเด็กอายุ 8 ปีในตัวอย่างข้างต้น ผู้บอกภาษาให้เหตุผลว่า

ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้เนื่องจากมีคำกริยาวิเศษณ์ *ta4* 'ขึ้น' อยู่ด้วย* ผู้บอกภาษากล่าวต่อไปว่ามีการใช้ทำนองนี้อีกหลายตัวอย่าง เช่น

<i>leʔ3</i>	<i>kh04</i>	หรือ	<i>lɛʔ3</i>	<i>ta4</i>
เอาไป (อ,ส)	ลง		เอามา (อ,ส)	ขึ้น
'เอาลงไป (สู่ที่สูง)'			'เอาขึ้นมา (จากที่สูง)'	

ด้วยคำดังกล่าวเมื่อพิจารณาจากการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาและคำกริยาวิเศษณ์พบที่มีความหมายขัดกัน แต่ผู้ฟังสามารถเข้าใจด้วยคำดังกล่าวได้นั้นเป็นไปได้ว่าผู้ฟังใช้ความหมายของคำกริยาวิเศษณ์ *ta4* 'ขึ้น' หรือ *kh04* 'ลง' เป็นการบ่งชี้ระดับสูง-ต่ำของการเคลื่อนที่ ซึ่งแม้ว่าการบ่งชี้ระดับที่สูง-ต่ำของคำกริยาจะไม่สอดคล้องกับการเคลื่อนที่ในขณะนั้น และอีกเหตุผลหนึ่งคือผู้ฟังอยู่ในบริบทของการสนทนาด้วย แต่ปรากฏการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา' นี้มีแนวโน้มที่จะสูญเสียคุณสมบัติเรื่องการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่โดยเริ่มที่สถานการณ์ที่มีการเคลื่อนที่ในระดับพื้นที่สูง-ต่ำตามแนวตั้งก่อนและอาจจะไปสู่สถานการณ์ที่มีการบอกทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ในระดับพื้นที่สูง-ต่ำตามแนวราบหรือทิศตะวันออกและตะวันตกต่อไป ซึ่งในปัจจุบันสามารถพบได้จากการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ของคนอิมปี่รุ่นใหม่ เช่น

(A คือผู้วิจัย B คือเด็กหญิงคนอิมปีอายุ 15 ปี ในสถานการณ์นี้ผู้วิจัยสมมติเหตุการณ์ขึ้นโดยผู้วิจัยถามเด็กหญิง B โดยใช้ตำแหน่งของบุคคลที่ถูกกล่าวถึงซึ่งอยู่ในตำแหน่งต่างๆ เป็นผู้กระทำอาการคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ โดยขยายป็นใน (136)B(1) มีกำหนดอยู่ทางทิศตะวันออกและแอนใน (139)B(2) ทำงานอยู่ในตัวเมืองจังหวัดแพร่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านดง)

*ตามความเป็นจริงคำกริยาวิเศษณ์ที่มีความหมายว่า 'ขึ้น' ในภาษาอิมปี ไม่ควรจะเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'เอาไปสู่ที่ต่ำ' เนื่องจากความหมายประจำคำของคำทั้งสองมีความหมายขัดแย้งกัน

(136) A : sr6   khw2   je3
 ใคร   หมา   เอาไป (ต,ต)
 ‘ใครเอาหมาไป’

B(1) : moʔ4   peŋ2   khw2   he3
 แม่   ป็น   หมา   เอาไป (อ,ส)
 ‘แม่ป็นเอาหมาไป (ไม่บ่งชี้ทิศ)’

B(2) : ʔe4   khw2   he3
 แอ   หมา   เอาไป (อ,ส)
 ‘แอเอาหมาไป (ไม่บ่งชี้ทิศ)’

สังเกตว่า B ใช้คำว่า he3 ‘เอาไป(สูทิศตะวันออก/ที่สูง)’ บ่งชี้จุดหมายของการเคลื่อนที่ซึ่งอยู่คนละทิศ ใน (139)B(1) เป็นการใช้ที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำตามปกติ แต่ใน (139)B(2) เป็นการที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเพราะผู้ที่ถูกกล่าวถึง คือ แอ อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ผู้พูด B ใช้คำดังกล่าวเพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง ส่วนการบ่งชี้ทิศของจุดหมายของการเคลื่อนที่นั้นผู้พูดอาจไม่ได้คำนึงถึงเพราะคุณสมบัติการบ่งชี้สถานที่ทิศหรือด้านของคำกริยาดังกล่าวของคนอิมปุ่นใหม่สูญไปแล้ว ผู้พูดจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า he3 กับการเคลื่อนที่ไปยังทิศไหนก็ได้ การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ นั้นต่อไปในภายหน้าเช่นใน (136) B(2) ก็จะไม่ใช้เป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำอีกแล้วเพราะคนในรุ่นเก่าจะหมดไปคงเหลือแต่คนอิมปุ่นที่ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีการบ่งชี้สถานที่เหมือนกันและการใช้คำกริยาดังกล่าวของคนรุ่นใหม่จะไม่เป็นกรณียกเว้นแต่จะเป็นบรรพบุรุษซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในสังคมแต่ในปัจจุบันขณะที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ยังมีคนอิมปุ่นปัจจุบันและรุ่นเก่าอยู่ อีกทั้งยังมีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้สถานที่ทิศต่าง ๆ ไปได้โดยเฉพาะ ดังนั้นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ของคนอิมปุ่นใหม่ในบางสถานการณ์ในปัจจุบันจึงเป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

นอกจากตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วนั้นผู้วิจัยยังพบการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ในสถานการณ์อื่นอีกเช่น สถานการณ์ที่ผู้ฟังเป็นเด็กหรือคนสติไม่สมประกอบ

(A เป็นแม่ของ B (อายุ 8 ปี) ขณะนั้น B อยู่ที่บ้าน A ต้องการให้ B เอาพิบลงมาจากข้างบนและเอามาให้ตัวเองซึ่งอยู่ข้างล่าง)

(137) A : nai4na2 fe2 luw?1 kho4, ɲa4 pe6 luə2

น้อยหน้า แพิบ เอามา (อ,ส) ลง ฉัน ให้ เอามา (ต,ต)

‘น้อยหน้าเอาพิบลงมา (จากที่สูง) เอาลงมา (จากที่ต่ำ) ให้แม่’

ผู้พูด A ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ 2 คำ คือคำว่า luw?1 ‘เอามา (จากที่สูง)’ และคำว่า luə2 ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ (ผันมาจาก la3) ซึ่งการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า luə2 ในสถานการณ์นี้เป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ตามปกติการเคลื่อนที่จากที่สูงลงมาสู่ที่ต่ำผู้พูดควรจะใช้ luw?1 ซึ่งแรงชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตัวเองและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่ามีมาจากระดับพื้นที่สูงกว่า ในอนุพากย์แรกผู้พูด A ใช้ได้สอดคล้องกับความหมายประจำคำ แต่ในอนุพากย์ที่สองซึ่งเป็นสถานการณ์เดียวกันผู้พูดใช้ luə2 ซึ่งผันมาจากคำว่า la3 ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ แทน ซึ่งเป็นการบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่ว่ามีมาจากระดับพื้นที่ต่ำกว่า สาเหตุของการใช้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำในกรณีนี้ คือ ผู้พูดพูดกับผู้ฟังซึ่งเป็นเด็ก ดังนั้นผู้พูดจึงไม่ต้องระมัดระวังในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ ผู้บอกภาษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าถ้าตัวเองพูดถ้อยคำนี้กับลูกสาวคนโตซึ่งมีอายุ 15 ปี ผู้บอกภาษาจะพูดว่า

(138) la2 fe2 luw?1 kho4, ɲa4 pe6 luə?3

หล้า แพิบ เอามา (อ,ส) ลง ฉัน ให้ เอามา (อ,ส)

‘หล้าเอาพิบลงมา (จากที่สูง) เอาลงมา (จากที่สูง) ให้แม่’

จะเห็นว่า ใน (137) และ (138) ผู้พูดพูดกับผู้ฟังซึ่งมีอายุต่างกัน คือ 8 ปีและ 15 ปี ถ้อยคำใน (137) ผู้พูดใช้ luə2 ‘เอามา(จากที่ต่ำ)’ ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ในกรณี

นี้ ผู้พูดมีจุดประสงค์หลักเพื่อบ่งชี้การเคลื่อนที่ของผงชักฟอกเข้าหาตำแหน่งของตนเองเท่านั้นซึ่งคำที่เลือกใช้แม้จะบ่งชี้ระดับสูงต่ำไม่สอดคล้องกับการเคลื่อนที่ในความจริง แต่ก็บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาผู้พูดตรงตามจุดประสงค์ของผู้พูด ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้พูดไม่มีความจำเป็นต้องระมัดระวังในเรื่องการเลือกใช้คำกริยาดังกล่าวความถูกต้องเนื่องจากผู้ฟังเป็นเด็ก แต่ใน (138) ผู้พูดใช้ *læwʔɜ* ‘เอามา(จากที่สูง)’ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายประจำคำ เพราะเมื่อพูดกับผู้ใหญ่ ผู้พูดต้องระมัดระวังในการเลือกใช้คำให้ถูกต้องโดยผู้บอกภาษาให้เหตุผลว่า ถ้าใช้คำกริยาดังกล่าวไม่ถูกต้องผู้ฟังจะรู้สึกที่ผู้พูดไม่เต็มใจจะพูดกับผู้ฟัง แสดงถึงมารยาทในการใช้ภาษาของคนอิมปี

ในตัวอย่างต่อไป ผู้พูดพูดกับผู้ใหญ่แต่เป็นคนที่มีสติไม่สมประกอบ ผู้พูดก็ใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเช่นเดียวกับสถานการณ์ที่พูดกับเด็ก เช่น

(B คือชายคนอิมปีอายุประมาณ 45 ปี เป็นคนสติไม่สมประกอบและมักจะเมาเหล้าอยู่เสมอ คนอิมปีทั่วไปมักจะวานให้ B ไปซื้อของให้และเอากลับไปให้เสมอๆ ในสถานการณ์ดังกล่าว A และ B เดินสวนกันโดย A เดินไปทางทิศใต้และ B เดินขึ้นมาทางทิศเหนือ)

(139) A : *na6   ðaʔ6   ha2   ɕo6   jea2*
          คุณ   นั้น   ที่ไหน   จะ   เอาไป (ต,ต)
          ‘คุณจะเอานั้นไป (สิ่งที่ต่ำ) ที่ไหน’
B : *ma4nau2   tha1la1   po6   lcʔ4*
          মনার   তুংতা   হৈ   পি (ও,স)
          ‘মনার ไป (สิ่งที่สูง) ให้ตองต้า’

A พูดกับ B โดยใช้ *jea2* (ซึ่งผันมาจากคำว่า *jeɜ* ‘เอาไป (สิ่งที่ตะวันตก/ที่ต่ำ)’) บ่งชี้สถานที่ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ แต่ B ใช้ได้สอดคล้องประจำคำ ในกรณีนี้ A มีจุดประสงค์เพื่อบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังเท่านั้น และการที่ A ใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเพราะ A พูดกับผู้ฟังซึ่งเป็นคนสติไม่สมประกอบจึงทำให้ไม่ต้องระมัดระวังการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เช่นเดียวกับพูดกับเด็กๆ A ให้เหตุผลในการใช้ว่า “พูดอย่างไรก็ได้ เขาไม่ถือสา” จากการใช้คำกริยาดังกล่าวใน

(139) แสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคมของชายคนนี้ว่าไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมของคนอิมปี เพราะภาษาที่ใช้กับชายคนนี้เป็นภาษาที่คนอิมปีใช้พูดกับเด็ก

การใช้คำกริยา ‘เอาไป-เอามา’ ในสถานการณ์ต่อไปนี้ เป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำเช่นกัน แต่มักเกิดขึ้นในกรณีที่มีการถามคำถามซึ่งผู้พูดไม่รู้ว่สิ่งของนั้นเคลื่อนที่มาจากทิศหรือด้านไหนเนื่องจากสิ่งของนั้นปรากฏอยู่ต่อหน้าหรือไม่ได้อยู่ต่อหน้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้คำกริยาดังกล่าวซึ่งบ่งชี้สถานที่ทิศตะวันออก/ระดับพื้นที่สูงและทิศตะวันตก/ระดับพื้นที่ต่ำมากพอๆกัน ซึ่งแตกต่างจากคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ในสถานการณ์ทำนองเดียวกันซึ่งใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำมากกว่า เช่น

(A ไปธุระนอกบ้านแต่ผู้วิจัยอยู่ที่บ้าน สักครูหนึ่งมีคนเอากะหล่ำปลีมาให้ที่บ้าน 2 หัว โดยไม่ได้สั่งอะไรไว้ เมื่อ A กลับมาพบว่ามีกะหล่ำปลีวางอยู่จึงถามผู้วิจัยด้วยภาษาไทย แต่ผู้วิจัยไม่รู้จักคนที่เอามาให้ ดังนั้น A จึงตะโกนถามเพื่อนบ้านใกล้เคียงด้วยถ้อยคำใน (143) เพราะคิดว่าเพื่อนบ้านอาจจะเห็นคนที่เอากะหล่ำปลีมาให้)

(140) A : srɛ̌ kə4lam4pi4 pe6 luə3
 ไคร กะหล่ำปลี ให้ เอามา (ต,ต)
 ‘ไครเอากะหล่ำปลีมาให้’

ผู้พูด A ใช้ luə3 ซึ่งผันมาจากคำว่า la3 ‘เอามา (จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ โดยที่ไม่รู้จักเริ่มของการเคลื่อนที่เพื่อบ่งชี้การเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งบ้านของตัวเอง ส่วนการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ว่ามีมาจากทิศหรือด้านไหนนั้นผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าผู้พูดมิได้มีเจตนาบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่

(ในช่วงที่ผู้วิจัยไปอยู่ที่บ้านของผู้บอกภาษาหลักนั้น ปกติมีหมาหนึ่งตัวอยู่ที่บ้าน ในเดือนเมษายนลูกชายคนที่สองของผู้บอกภาษาซึ่งทำงานอยู่ในตัวเมืองแพร่เอาลูกหมามาไว้ที่บ้านอีกหนึ่งตัว ทำให้คนที่มาซื้อขนมจันทน์ที่บ้านของผู้บอกภาษามักจะถามซึ่งมีความหมายว่า “ใครเอาหมามา” หรือ “คุณเอาหมามาจากที่ไหน” ด้วยคำในตัวอย่างที่ (141) นั้นผู้พูดเป็นหญิงคนอิมปีอายุประมาณ 36 ปี)

(141) A : sɔʔ khuu2 luʔʔ
 ใคร หมา เอามา (อ,ส)
 ‘ใครเอาหมามา’

ตัวอย่างที่ (141) ผู้พูดใช้ luʔʔ ‘เอามา(จากที่สูง)’ บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดในขณะนั้นและบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ที่มาจากทิศตะวันออกหรือระดับพื้นที่สูงกว่า ในกรณีผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้พูดต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดเท่านั้น มิได้ต้องการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ สำหรับคนอิมปีคนอื่นที่ถามคำถามเดียวกันมีถ้าเป็นคนอิมปีที่มียายุประมาณ 31-65 ปี จะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า laʔ ‘เอามา (จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ ก็ได้ แต่ถ้าเป็นเด็กจะให้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า luʔʔ ‘เอามา (ทิศไหนก็ได้)’

จากตัวอย่าง (140) และ (141) ซึ่งแสดงการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ในสถานการณ์ที่ผู้พูดไม่รู้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าคนอิมปีรุ่นปัจจุบัน คือคนอิมปีที่มียายุประมาณ 31-65 ปีจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่คำว่า yeʔʔ ‘เอาไป (สู่ทิศตะวันออก/ระดับพื้นที่สูง)’ luʔʔ ‘เอามา (จากทิศตะวันออก/ระดับพื้นที่สูง)’ jeʔ ‘เอาไป (เอาไป) (สู่ทิศตะวันตก/ระดับพื้นที่ต่ำ)’ และ laʔ ‘เอามา (จากทิศตะวันตก/ระดับพื้นที่ต่ำ)’ ซึ่งยังคงบ่งชี้ทิศและด้านของการเคลื่อนที่ตามความหมายประจำคำอยู่ แต่ถ้าเป็นคนอิมปีรุ่นใหม่คือมียายุไม่ถึง 25 ปี จะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า heʔ ‘เอาไป (สู่ทิศไหนก็ได้)’ และคำว่า haʔ ‘เอามา (จากทิศไหนก็ได้)’ มากกว่า

5.3.2 การใช้กริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง

คำกริยารอง หมายถึงคำกริยาประเภทหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เสริมความหมายให้กับความหมายของคำกริยาหลักในประโยคหรืออนุพจน์ ซึ่งในภาษาอิมปีคำกริยารองดังกล่าว คือคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ ในภาษาอิมปีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ทั้ง 4 คำ และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ อีก 6 คำ* สามารถทำหน้าที่เป็นคำกริยารองได้ เมื่อคำกริยาที่มีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองแล้ว ความหมายจะเปลี่ยนไปโดยมีความหมาย ‘ไป’ และ ‘มา’ เท่านั้น คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทั้ง 10 คำดังกล่าวที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองยังคงมีคุณสมบัติการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหา/ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง และยังคงบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ตามความหมายประจำคำเช่นเดิมเหมือนกับที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักทุกประการ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ได้แก่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ไม่รวมคำว่า *buʔs* ‘เอามา (อ,ส)’ ซึ่งทำหน้าที่ได้เฉพาะเป็นคำกริยาหลักเท่านั้น

คำกริยารอง	ความหมายเดิม	ความหมายในฐานะที่เป็นคำกริยารอง
leʔ4	‘ไป (อ,ส)’	‘ไป (สู่ทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่า)’
leʔ3	‘เอาไป (อ,ส)’	
he3	‘เอาไป (อ,ส)’	
je3	‘ไป (ต,ต)’	‘ไป (สู่ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า)’
je3	‘เอาไป (ต,ต)’	
luw3	‘มา (อ,ส)’	‘มา (จากทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่า)’
luwʔ3	‘เอามา (อ,ส)’	
lo3	‘มา (ต,ต)’	‘มา (จากทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า)’
la3	‘เอามา (ต,ต)’	
ha3	‘เอามา (ต,ต)’	

ตารางที่ 8 : ตารางแสดงคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษามิปี ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง

คำกริยาเหล่านี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองสามารถเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่ (motion verbs) หรือคำกริยาอื่น ๆ เช่น พุด ให้ เป็นต้น โดยจะอยู่ตำแหน่งหลังคำกริยาซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก นอกจากนี้ยังเกิดร่วมกับคำคุณศัพท์บางคำ เช่น ky6 leʔ4 ‘เกินไป’ ซึ่งสื่อความหมายการเคลื่อนที่ออกนอกเกณฑ์ที่ผู้พูดวางไว้ เป็นต้น แต่ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเน้นเฉพาะการเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่เท่านั้น

ในการนำเสนอการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองนี้ ผู้วิจัยจะไม่นำเสนอเช่นเดียวกับการนำเสนอการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักคือแบ่งการนำเสนอออกเป็นการนำเสนอคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ‘เอาไป-เอามา’ รวมถึงแยกนำเสนอออกเป็นหัวข้อย่อย คือ การใช้คำกริยารองสอดคล้อง

กับความหมายประจำคำและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ เนื่องจากการใช้คำกริยาดังกล่าว ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองนั้นคล้ายกับที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเป็น ภาพรวมและจะนำเสนอเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจเท่านั้น

ประเด็นแรกคือ การเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่ทั่วไปกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดง การบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ทั้ง 10 คำสามารถเกิดร่วมกับ คำกริยาเคลื่อนที่ทั่วไป ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ เราสามารถแบ่งคำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งทำหน้าที่ เป็นคำกริยาหลักได้ออกเป็น 3 กลุ่ม โดยใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ คือการเกิดร่วมกับคำกริยารอง ที่เดิมมีความหมายว่า ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ กลุ่มแรกคือ คำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งสามารถเกิด ร่วมกับเฉพาะ ‘ไป-มา’ ได้เท่านั้น กลุ่มที่สอง คือคำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งสามารถเกิดร่วมกับเฉพาะ ‘เอาไป-เอามา’ เท่านั้น และกลุ่มสุดท้าย คือคำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งสามารถเกิดร่วมกับ ทั้ง ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ การเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ จะทำให้เกิดปรากฏการณ์วรรณยุกต์สนธิด้วยคือจะทำให้วรรณยุกต์ของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการ บ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองเปลี่ยนไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำกริยาเคลื่อนที่ที่อยู่ข้างหน้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำกริยาหลัก	คำกริยาเรียง									
	'ไป'		'มา'		'เอาไป'			'เอามา'		
	leʔ4	jeʂ	luʂ	loʂ	leʔʂ	heʂ	jeʂ	luʔʂ	laʂ	haʂ
ta4 'ขึ้น'	✓ 3			✓ 2						
la1 'ลง'		✓ 3	✓ 3							
koʂ 'ตก'		✓ 2	✓ 3				*			
laʔʂ 'ล้ม'	✓ 4	✓ 2	✓ 3	✓ 2						
ta4 'ออก'	✓ 4	✓ 2	✓ 4	✓ 2						
ʔu6 'เข้า'	✓ 4	✓ 2	✓ 4	✓ 2						
phjʔ6 'วิ่ง'					✓ 2		✓ 2	✓ 2	✓ 2	
lo1 'เดิน'					✓ 2		✓ 2	✓ 2	✓ 2	
to1 'คลาน'					✓ 2		✓ 2	✓ 2	✓ 2	
pjʔ6 'ปีน'	*	*		*	✓ 4		✓ 4	✓ 4	✓ 4	
to1 'ไต่'					✓ 2		✓ 3	✓ 2	✓ 2	
wuŋ6 'หมุน'					✓ 3	✓ 2	✓ 2	✓ 3	✓ 2	✓ 2
tha2 'ก้าว'	✓ 4	✓ 2	✓ 2		✓ 2		✓ 2		✓ 2	
thwai 'ดอย'	✓ 4	✓ 2	✓ 3	✓ 2	✓ 2		✓ 2		✓ 2	
thoŋ6 'กระโดด'	*	*	*	*	✓ 3		✓ 2	✓ 4	✓ 3	
lo6 'ช่อง'	✓ 4	✓ 3	✓ 2	✓ 3	✓ 2		✓ 2	✓ 3	✓ 2	
pju6 'พุ่ง'	✓ 4	✓ 3	✓ 3	✓ 3	✓ 4	✓ 3	✓ 2	✓ 3	✓ 2	✓ 3
sr6 'ผลึก'		✓ 3		*	✓ 2	*	✓ 3		✓ 2	
te4 'ขว้าง'	✓ 4	✓ 3	✓ 2	✓ 2	✓ 1		✓ 3		✓ 2	
te1 'ดัน'		✓ 4	✓ 3		✓ 4	✓ 2	✓ 4	✓ 3	✓ 2	
sr6 'ดึง'				✓ 2		✓ 2		✓ 2		✓ 2
tɕhil 'ยก'					✓ 3		✓ 3	✓ 3	✓ 2	

ตารางที่ 9: ตารางแสดงการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบงชี้ในภาษาอิมปี

หมายเหตุ : ✓ หมายถึง สามารถเกิดร่วมได้

ตัวเลขหลังเครื่องหมาย ✓ หมายถึง เสียวรรณยุกต์ที่เปลี่ยนไป

* หมายถึง สามารถเกิดร่วมได้แต่ไม่ค่อยนิยมใช้

กริยาเคลื่อนที่ซึ่งผู้วิจัยเลือกมานี้เป็นเพียงจำนวนหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตว่าคนอิมปีใช้บ่อยๆในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเลือกคำกริยาเคลื่อนที่อีกจำนวนหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติของการเคลื่อนที่ทางกายภาพ กล่าวคือ สามารถสังเกตอาการเคลื่อนที่ได้อย่างชัดเจน

จากตารางการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ดังกล่าว สังเกตได้ว่า มีการเกิดร่วมกันซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง คำกริยาเคลื่อนที่กับ ‘ไป-มา’

กลุ่มที่สอง คำกริยาเคลื่อนที่กับ ‘เอาไป-เอามา’

กลุ่มที่สาม คำกริยาเคลื่อนที่กับ ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’

เมื่อพิจารณาลักษณะทางอรรถศาสตร์ของคำกริยาเคลื่อนที่ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักในแต่ละกลุ่ม พบว่า คำกริยาเคลื่อนที่ในกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองสื่อความหมายถึงการเคลื่อนที่ซึ่งผู้ร่วมบทบาทเป็นผู้เคลื่อนที่เอง ส่วนกลุ่มที่สามสื่อความหมายถึงการเคลื่อนที่ของสิ่งของต่างๆ โดยมีผู้ร่วมบทบาทเป็นสาเหตุ * เมื่อพิจารณาเฉพาะคำกริยาเคลื่อนที่ในกลุ่มที่หนึ่งและกลุ่มที่สองซึ่งมีการเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ต่างกันอย่างชัดเจนนั้น พบว่าสาเหตุที่ให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักด้วย กล่าวคือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักและคำกริยารองมี

---

* ยกเว้นคำว่าที่มีความหมาย ‘ก้าว’ ‘ดอย’ และ ‘ช่อง’ ซึ่งเกิดได้ทั้ง ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ แต่สื่อความหมายถึงผู้ร่วมบทบาทของการสนทนาเป็นผู้เคลื่อนที่เอง เช่นเดียวกับคำกริยาเคลื่อนที่ในกลุ่มที่หนึ่งและสอง ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่ในกลุ่มที่สองกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการ บ่งชี้ว่าจะสามารถเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ได้ครบทั้ง 10 คำ

ตำแหน่งในประโยคเป็นตำแหน่งเดียวกัน คือ อยู่ท้ายประโยค เช่น 1๕๐1 1๐2 ‘มากิน (มาเพื่อจะกิน)’ ใน ‘มากิน’ ซึ่ง ‘มา’ ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักนั้น จะเกิดในโครงสร้างกริยาเรียงซึ่งคำกริยาแต่ละคำจะทำหน้าที่เป็นแกนของประโยคและมีความสำคัญเท่าๆ กัน แต่ใน 1๖6 1๐2 ‘เข้ามา’ คำว่า ‘มา’ ใน ‘เข้ามา’ ทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นแกนของประโยคแต่ทำหน้าที่เสริมความหมายให้กับคำกริยาหลักของประโยค โดยบ่งชี้ทิศทางและบ่งชี้ทิศหรือด้านการเคลื่อนที่

สาเหตุสำคัญที่ทำให้คำกริยาเคลื่อนที่กลุ่มที่หนึ่งเกิดร่วมกับ ‘ไป-มา’ เท่านั้นและกลุ่มที่สองเกิดร่วมกับ ‘เอาไป-เอามา’ เท่านั้น คือมีบางกรณีที่โครงสร้างกริยาเรียงประกอบด้วยคำกริยาเคลื่อนที่และคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ เช่น “มาวิ่ง (มาที่นี่เพื่อจะมาวิ่ง)” คำว่า “มา” ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก ซึ่งในกรณีนี้จะทำให้สับสนกับประโยค “วิ่งมา (ไม่ใช่เดินมา)” ซึ่ง “มา” ทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ในกรณีนี้ คนอิมปีจะไม่สับสนเพราะคำว่า “มา” ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักในโครงสร้างกริยาเรียง “มาวิ่ง” จะใช้คำว่า 1๖๖3 ‘มา(จากทิศตะวันออก/ที่สูง)’ หรือ 1๐3 ‘มา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ ส่วนคำว่า “มา” ใน “วิ่งมา” จะเป็นคำว่า ‘มา’ ที่เดิมมีความหมายว่า ‘เอามา’ คือใช้คำว่า 1๖๖3 ‘เอามา(จากทิศตะวันออก/ที่สูง)’ หรือ 1๖3 ‘เอามา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ เช่น

(143) A : phjr6 1๖๖2 1๖2

วิ่ง มา (อ,ส) หรือ

‘มา (จากที่สูง)วิ่งหรือ’

ในช่วงตอนเย็นผู้วิจัยจะวิ่งออกกำลังกายเป็นประจำ โดยจะวิ่งมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และทุกเย็นขณะเริ่มวิ่งไปผู้วิจัยจะวิ่งสวนทางกับคนอิมปีซึ่งเดินทางกลับหมู่บ้านหลังจากไปค้ามา ผู้วิจัยจะกล่าวทักทายด้วยภาษาอิมปีมีความหมายว่า ‘ไปปลุกข้าวมาหรือ’ และคนอิมปีจะทักทายด้วยถ้อยคำใน (143) ในกรณีนี้ 1๖๖2 ‘มา (จากที่สูง)’ ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักในโครงสร้างกริยาเรียง มีความหมายว่า ‘ผู้วิจัยมาเพื่อที่จะวิ่ง’ ซึ่งจะต่างกับคำว่า 1๖๖6 ‘เอามา’ ใน (144) ต่อไปนี้

(144) A : lo1   *lɔɔʔ6*   la2

เดิน เหามา (อ,ส) หรือ

‘เดินมาหรือ’

B : lo1   *lɔɔʔ6*   mə4   ɲr1,   phjɔr6   *lɔɔʔ6*

เดิน เหามา (อ,ส) ไม่ ไซ ริ่ง เหามา (อ,ส)

‘ไม่ไซเดินมา (จากที่สูง) ริ่งมา (จากที่สูง)’

A คือผู้บอกภาษาหลัก B คือผู้วิจัย ส่วนมากทุกวันและผู้วิจัยออกไปวิ่งนั้นปกติจากกลับบ้านผู้วิจัยจะวิ่งมาหยุดที่ทางเข้าหมู่บ้านซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วเดินเข้าหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร เมื่อกลับมาถึงบ้านผู้บอกภาษาผู้วิจัยก็จะหายเหนื่อยแล้ว แต่บางวันถ้าผู้วิจัยออกวิ่งช่วงเย็นมาก ๆ ก็จะทำให้วิ่งได้น้อย เมื่อกลับมาถึงบ้านผู้บอกภาษาผู้วิจัยจึงดูไม่เหนื่อย ผู้บอกภาษาก็จะถามซึ่งมีความหมายว่า ‘เดินมาหรือ’ และผู้วิจัยก็ตอบด้วยด้อยคำในตัวอย่างที่ (144) B ซึ่งด้อยคำดังกล่าวผู้บอกภาษาสอนให้พูด จะเห็นว่าคำว่า *lɔɔʔ6* ซึ่งเดิมมีความหมายว่า ‘เหามา (จากทิศตะวันออก/ที่สูง)’ ใน (144)A และ (144)B ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองและมีความหมายใหม่ว่า ‘มา’ ซึ่งยังคงบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาผู้พูดและบ่งชี้ระดับพื้นที่สูงเช่นเดิม

จะเห็นได้ว่า ใน (143) และ (144) คำกริยาเคลื่อนที่คำว่า *phjɔr6* ‘วิ่ง’ สามารถเกิดได้กับคำทั้งกริยาเคลื่อนที่และการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘มา’ และ ‘เหามา’ โดยถ้าเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่และการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ จะมีความหมายว่า ‘มาริ่ง’ และมีโครงสร้างเป็นคำกริยาเรียงและคำว่า ‘มา’ นั้นทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก แต่ถ้าเป็นการเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่และการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘เหามา’ จะมีความหมายว่า ‘วิ่งมา’ และคำว่า ‘เหามา’ ดังกล่าวทำหน้าที่เป็นคำกริยารองแต่มีความหมายว่า ‘มา’

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้คำกริยาเคลื่อนที่กลุ่มที่สองไม่สามารถเกิดร่วมกับคำกริยาเคลื่อนที่และการบ่งชี้ที่เป็นคำกริยารองที่เดิมมีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ได้ สำหรับคำกริยาเคลื่อนที่กลุ่มแรกซึ่งเกิดร่วมกับเฉพาะคำกริยาเคลื่อนที่และการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ นั้น พบว่าเป็นคำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งบ่งชี้ทิศทาง (direction) ของการเคลื่อนที่ที่อยู่ในตัวเองทุกคำ สำหรับความรู้สึก

ของคนอิมปีเองนั้น ผู้บอกภาษาหลักกล่าวว่า ความหมายของกริยาวลีอื่นเนื่องจากการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่กับคำกริยารองที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ นั้น เป็นการเคลื่อนที่ระยะสั้น ๆ ส่วนกริยาวลีที่เกิดจากการเกิดร่วมกันระหว่างคำกริยาเคลื่อนที่กับคำกริยารองที่เดิมมีความหมายว่า ‘เอาไป-เอามา’ เป็นการเคลื่อนที่ระยะไกล ซึ่งเป็นการแยกความแตกต่างของการเกิดร่วมกันของคำกริยาเคลื่อนที่กับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองในเชิงอรรถศาสตร์ระดับหนึ่งในฐานของคนที่เป็นเจ้าของภาษา

สำหรับคำกริยาเคลื่อนที่กลุ่มที่สามซึ่งเกิดได้กับ ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ นั้น เพราะเป็นคำกริยาเคลื่อนที่ซึ่งสื่อความหมายต่างจากสองกลุ่มแรกดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นการเกิดร่วมตามปกติ (unmarked) เพราะเป็นการเกิดร่วมที่มีจำนวนมากที่สุด และจากการเก็บข้อมูลซึ่งใช้คำกริยาเคลื่อนที่ที่ไม่ใช่การเคลื่อนที่ทางกายภาพ เช่น รับ ส่ง รื้อ ขายนั้น พบว่าสามารถเกิดร่วมกับ ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มการเกิดร่วมในลักษณะนี้เพิ่มมากขึ้น เช่น คำกริยาที่น่าจะจัดอยู่ในกลุ่มที่สอง เช่น ก้าว ถอย ย่อง เป็นต้น

ประเด็นต่อไปเป็นการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ และ ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ซึ่งมีการใช้ทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ซึ่งในประเด็นของการใช้สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้นมีการบ่งชี้ทิศทางเข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง รวมถึงบ่งชี้ทิศหรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำเหมือนกับที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก เช่น เดียวกับการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ และมีบางสถานการณ์คล้ายกับการบ่งชี้สถานที่ของคำกริยาดังกล่าวที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก เช่น

(145) A : ʔu6 lo3 ha6 ni4tu6

เข้า มา (ต,ต) ที่นี่ นิ่ง

‘เข้ามา (จากทิศตะวันออก) นิ่งที่นี่’

A กำลังพูดกับเพื่อนบ้านที่มาซื้อขนมจีน ขณะนั้นคนที่มาซื้อขนมจีนกำลังยืนอยู่ที่หน้าบ้านทางทิศตะวันออกของผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษาชวนให้เพื่อนบ้านเข้ามานิ่งในบ้าน ในกรณีนี้ปกติการ

เคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและการเคลื่อนที่นั้นเริ่มจากทิศตะวันออก ผู้พูดควรจะใช้ *lɯɔ* ‘มา (จากทิศตะวันออก)’ แต่ผู้พูดใช้ *lɔɔ* ‘มา (จากทิศตะวันตก)’ บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูด ส่วนการบ่งชี้สถานที่ทิศของการเคลื่อนที่นั้นไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของตัวเองเท่านั้น เป็นไปได้ว่าในสถานการณ์นี้ผู้พูดมีเจตนาเชื่อเชิญผู้ฟัง ผู้พูดจึงใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองซึ่งบ่งชี้ทิศและด้านของการเคลื่อนที่มาจากทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า เช่นเดียวกับการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก (ดูตัวอย่างที่ (122)) หรือในตัวอย่างต่อไปนี้

(A คือหญิงชราคนอิมปีที่มียายุประมาณ 70 ปี นั่งรออยู่บนรถประจำทางเข้าหมู่บ้านกับผู้วิจัย ปกติรถจะจอดรอผู้โดยสารอยู่ทางด้านทิศเหนือของตลาดชมพูนมิ่ง แต่เนื่องจากคนขับรอผู้โดยสารนานมาก คนขับจึงขับรถถอยไปทางด้านทิศใต้ของตลาดเพื่อเข้าไปเรียกรู้โดยสารประจำอีก 2 คน ขณะรอหญิงชราพูดกับผู้วิจัยด้วยถ้อยคำใน (146))

(146) A : wɔʔ2 sɔ2 ku1 mɔ4 tɔ4 lɔɔ

หนู เนื้อ ชาย ไม่ ยอก มา (ศ,ต)

‘(เขา) ชายเนื้อหนูยังไม่ออกมา (จากด้านที่มีระดับพื้นที่สูง)’

ใน (146) หญิงชราใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ หญิงชราพูดถึงคนอิมปีคนหนึ่งว่า “เขาชายเนื้อหนูอยู่ในตลาด ยังไม่ออกมา” ปกติการเคลื่อนที่ออกมาจากทิศเหนือผู้พูดควรจะใช้ *lɯɔ* ‘มา (จากระดับพื้นที่สูง)’ แต่สถานการณ์นี้ผู้พูดใช้ *lɔɔ* ‘มา (จากระดับพื้นที่สูง)’ บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของทั้งผู้พูดและผู้ฟัง แต่บ่งชี้การเคลื่อนที่มาจากด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า ซึ่งเป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังเท่านั้น สาเหตุที่ผู้พูดเลือกใช้คำกริยาดังกล่าวบ่งชี้สถานที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้นเพราะผู้พูดพูดกับผู้ฟังซึ่งเป็นคนแปลกหน้าจึงไม่ระมัดระวังในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ สถานการณ์นี้เกิดขึ้นในสถานการณ์เดียวกับ ตัวอย่าง (127)

จะเห็นว่า ใน (145) และ (146) ผู้พูดเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตก/ที่ต่ำมาใช้ ซึ่งเป็นคำที่มีคุณสมบัติการบ่งชี้กลางๆ เช่นเดียวกับตัวอย่างต่อไปนี้ เป็นการใช้ ‘เอาไป-เอามา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ในกรณีที่ผู้พูดไม่ต้องการระบุทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ เช่น

(147) A : mj04   pe6   la2
           มิด   ให้   เอามา (ต,ต)
           ‘ให้มิดมา (ไม่ระบุทิศ)’

A ขอมิดปอกผลไม้จาก B ขณะนั้น A นั่งอยู่ทางทิศเหนือของ B ด้วยคำดังกล่าวถ้าเป็นภาษาไทยจะแปลว่า “ขอมิดหน่อย” ปกติการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า la2 ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ เป็นการบ่งชี้สถานที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำอยู่แล้ว คือบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและบ่งชี้จุดเริ่มของการเคลื่อนที่มาจากระดับพื้นที่ต่ำกว่า แต่ผู้บอกภาษากล่าวต่อไปว่าด้วยคำดังกล่าวสามารถใช้ได้ทั่วๆ ไป คือใช้บ่งชี้ทิศหรือด้านไหนก็ได้ ดังนั้นจึงเป็นการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและการเคลื่อนที่นั้นเป็นการเคลื่อนที่ในระยะใกล้ๆ ไม่มีการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่

ก่อนหน้าผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยคำนี้ไว้แล้วครั้งหนึ่งโดยผู้ใช้เป็นเด็กหญิงอายุ 8 ปี ในสถานการณ์นั้นผู้วิจัยบันทึกไว้ว่าเป็นการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ในการใช้ของเด็กหญิงคนนั้น เด็กหญิงนั่งอยู่ทางทิศใต้และมีดเคลื่อนที่จากทิศเหนือไปยังทิศใต้และผู้วิจัยเข้าใจว่าเด็กคนนั้นใช้ไม่ถูกต้อง แต่ในความเป็นจริงเธอใช้ได้ถูกต้องเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ คือ ใช้บ่งชี้สถานที่ในกรณีที่ผู้พูดไม่ต้องการระบุทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ และในประเด็นของการใช้ ‘เอาไป-เอามา’ ที่เป็นคำกริยารองของเด็กหญิงคนนี้ พบว่ามีความแตกต่างจากการใช้ ‘เอาไป-เอามา’ ในฐานะที่เป็นคำกริยาหลัก กล่าวคือ ไม่ปรากฏคำว่า la3 ‘เอามา (จากที่ต่ำ)’ ในตารางการใช้ของคนฮิมปีรุ่นใหม่ด้วย (ดูตารางหน้า 180) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการใช้ของคนฮิมปีรุ่นใหม่นั้น ระบบของคำกริยาดังกล่าวซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองและที่เป็นคำกริยาหลักเป็นคนละระบบแยกจากกัน และมีการพัฒนาการไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ระบบของคำกริยาดังกล่าวซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก

มีพัฒนาการที่จะไม่ใช้คำว่า *leʔɜ* ‘เอาไป (สูทิศตะวันตก/ที่สูง)’ และ *laɜ* ‘เอามา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ และมีแนวโน้มที่จะใช้เพียง *heɜ*, *jeɜ* ‘เอาไป’ และ *haɜ*, *lɛwʔɜ* ‘เอามา’ (ไม่บ่งชี้ทิศหรือระดับที่สูง-ที่ต่ำ) ส่วนระบบของคำกริยาดังกล่าวที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองยังคงมีคำว่า *laɜ* ‘เอามา(จากทิศตะวันตก/ที่ต่ำ)’ อยู่

ประเด็นสุดท้ายเป็นการใช้บ่งชี้การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรมซึ่งผู้พูดไม่สามารถระบุจุดเริ่มหรือจุดหมายของการเคลื่อนที่

(148) A : tɕha6 khə4mo4 nɔ6 he4 tɛŋ2ŋan4 khe4 pa6 ke2 leʔ4

คน หญิง นั้น กับ แต่งงาน ทำ ก็ เกิน ไป (อ,ส)

‘(ถ้าเขา)แต่งงานกับผู้หญิงคนนั้นก็เกินไป’

A กำลังกล่าวถึงผู้ชายคนหนึ่งซึ่งกำลังจะแต่งงาน แต่ A มีทัศนคติไม่ดีต่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วย โดย A ใช้ *leʔ4* บ่งชี้การเคลื่อนที่ที่เป็นนามธรรม ซึ่งเคลื่อนที่ออกจากความเป็นปกติของชายคนนั้นซึ่งผู้บอกภาษาคาดหวังไว้ (ว่าจะไม่แต่งงานกับผู้หญิงคนนั้น) แต่มิได้มีเจตนาบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ เพียงแต่เลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า *leʔ4* มาใช้ในสถานการณ์นี้ สังเกตได้ว่าการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า ‘ไป-มา’ ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารองในสถานการณ์ของการเคลื่อนที่ซึ่งเป็นนามธรรมคนอิมปีจะเลือกให้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่ามาไว้

5.4 สรุป

จากการนำเสนอเรื่องคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้และการใช้คำกริยาเคลื่อนที่ในภาษาอิมปีในสถานการณ์ต่างๆ ผู้วิจัยพบว่าระบบการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง นอกจากนี้ยังมีการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่ว่าไปสูหรือมาจากระดับพื้นที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า ซึ่งการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นทำให้ระบบการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำ

กริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีความซับซ้อน กล่าวคือ ทำให้มีการยึดศูนย์กลางของการบ่งชี้ถึงสองแห่ง นอกจากนี้การบ่งชี้ทิศทางหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นทำให้คำกริยาดังกล่าวในภาษาอิมปีมีหลายคำเพื่อให้เหมาะสมกับการบ่งชี้ทิศทางหรือด้านต่างของการเคลื่อนที่ และจากการใช้คำกริยาดังกล่าวของคนอิมปี ได้แสดงให้เห็นว่า คำกริยาดังกล่าวมีทั้งชุดคำที่เป็นคำเก่าและชุดคำที่เกิดขึ้นภายหลัง

การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำชี้เฉพาะประเภทต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 กับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีเป็นการบ่งชี้สถานที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำชี้เฉพาะประเภทต่าง ๆ จะบ่งชี้ระยะใกล้และไกลจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง แต่การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาแสดงการบ่งชี้จะบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังและมีการบ่งชี้ทิศทางหรือด้านของการเคลื่อนที่พร้อมกันไปด้วย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบประเด็นที่มีความคล้ายคลึงกันบ้างจากการบ่งชี้สถานที่ด้วยรูปบ่งชี้ สถานที่ทั้งสองประเภทนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทนำของบทที่ 5 ว่า ลักษณะการบ่งชี้สถานที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังซึ่งอยู่ตำแหน่งเดียวกันและอยู่คนละตำแหน่งน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ด้วยนั้น ปรากฏว่า ในการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ก็มีการให้ความสำคัญกับการแยกตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังด้วยเช่นกัน เช่นในสถานการณ์ที่มีการชักชวนซึ่งปกติผู้พูดและผู้ฟังจะอยู่ในบริเวณเดียวกันอยู่แล้วในขณะที่สนทนา แต่ผู้พูดจะสมมติให้ตำแหน่งของตัวเองไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่แต่ตำแหน่งของผู้ฟังยังคงอยู่ที่เดิมคือตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้น โดยผู้พูดย้ายศูนย์กลางของการบ่งชี้ไปอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่และมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อีกตำแหน่งหนึ่งอยู่ที่ตำแหน่งของผู้ฟังซึ่งจะเป็นจุดเริ่มของการเคลื่อนที่และจะใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้สอดคล้องกับตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในสถานการณ์ที่มีการชักชวนดังกล่าว

ส่วนการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปีนั้นเกี่ยวข้องกับการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในประเด็นของการยึดสภาพภูมิประเทศระดับพื้นที่สูง-ต่ำตามแนวราบ ซึ่งกล่าวได้ว่าลักษณะการยึดสภาพภูมิประเทศระดับพื้นที่สูง-ต่ำในภาษาอิมปีเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่สุดในภาษาอิมปีเพราะพบได้ในมโนทัศน์การพรรณนาสถานที่และมโนทัศน์การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยา

เคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้หรือแม้แต่ในมโนทัศน์การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เองการขีดสภาพภูมิประเทศระดับพื้นที่สูง-ต่ำก็มีอิทธิพลมากกว่าการขีดสภาพภูมิประเทศการขึ้น-ลงของดวงอาทิตย์ในกรณีที่ต้องเลือกการบ่งชี้สถานที่สภาพภูมิประเทศประเภทใดประเภทหนึ่งเข้า: การเคลื่อนที่ลงเขาแต่ต้องไปทางทิศตะวันออก คนอิมปีจะเลือกขีดระดับพื้นที่ต่ำมาเป็นเกณฑ์ในการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้สถานที่

การบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีมีคำกริยาที่สำคัญ 2 กลุ่มคือ คำกริยาที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' และคำกริยาที่มีความหมายว่า 'เอาไป-เอามา' ซึ่งจัดได้ว่ายังคงการบ่งชี้สถานที่ไว้สมบูรณ์มากเมื่อเปรียบเทียบกับกริยาบ่งชี้สถานที่ในภาษาปะกอสซึ่งเป็นภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาอิมปี อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงในการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีโดยเฉพาะการใช้กริยาบ่งชี้สถานที่ของคนอิมปีรุ่นใหม่

จากตัวอย่างการใช้ที่ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำจำนวนหนึ่งนั้น พอจะสรุปกรณีของการใช้ดังกล่าวได้ว่า มักจะใช้ในกรณีที่ผู้พูดใช้คำกริยาดังกล่าวโดยไม่ต้องการสาระหรือคำตอบที่แท้จริงหากแต่เพื่อต้องการดำเนินบทบาทของคนในสังคมเช่น ใช้ในการท้าทาย นอกจากนี้สามารถพบได้ในกรณีที่การบ่งชี้เป็นการเริงชี้ที่ผู้พูดมีความคิดว่าการบ่งชี้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้นไม่สำคัญหรือผู้พูดไม่รู้ทิศหรือด้านของการเคลื่อนที่นั้น ในกรณีนี้คำกริยาดังกล่าวสามารถถูกจัดให้เป็นชุดของรูปบ่งชี้สถานที่ซึ่งมีคุณสมบัติบ่งชี้กลางๆ กล่าวคือ ไม่มีการบ่งชี้ทิศตะวันออก/ทิศตะวันตก หรือระดับพื้นที่สูง-ต่ำและประการสุดท้ายสามารถพบได้ในกรณีที่ผู้พูดเองไม่ตั้งใจพูด ซึ่งอาจพบได้บางครั้งในกรณีที่ผู้พูดพูดกับเด็ก คนแปลกหน้า หรือคนที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมของคนอิมปี อาจกล่าวได้ว่า ในกรณีนี้ผู้พูดตั้งใจที่จะไม่ใช่คำกริยาดังกล่าวให้เป็นไปตามบรรทัดฐาน กล่าวคือ พูดอย่างไรก็ได้ และไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้ฟังกลุ่มดังกล่าวจะรู้สึกที่ผู้พูดตั้งใจพูดกับพวกเขาเหล่านั้นหรือไม่ เพราะสำหรับคนอิมปีรุ่นใหม่ ถ้ามีผู้ฟังเป็นผู้ใหญ่ทั่วๆ ไปแล้ว การใช้คำกริยา ดังกล่าวที่ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานแล้ว จะถูกมองว่า ผู้พูดนั้นไม่ตั้งใจที่จะพูดคุยด้วย เป็นการเสียมารยาทในการสนทนา แต่ถ้าผู้พูดเป็นคนอิมปีรุ่นใหม่แล้ว บรรทัดฐานของการใช้คำกริยาดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนไปแล้ว กล่าวคือ คนอิมปีรุ่นใหม่มักใช้คำกริยาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของภาษาอิมปีโดยมีตัวแปรต่างๆ หลายประการดังที่ได้

กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งคนอิมปีรุ่นเก่าและรุ่นปัจจุบันสามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว และยอมรับการใช้คำกริยาดังกล่าวว่าเป็นการใช้ของของคนอิมปีรุ่นใหม่

สำหรับการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่การใช้คำกริยาเหล่านี้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ พบว่า แม้ว่าจะมีการใช้ทั้งคำกริยาดังกล่าวซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออก/ที่สูงและทิศตะวันตก/ที่ต่ำ แต่โดยรวมแล้วมีการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำมาใช้ในหลายสถานการณ์มากกว่าคำกริยาดังกล่าวซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออกหรือด้านที่มีระดับพื้นที่สูงซึ่งเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนในคำว่า ‘ไป-มา’ มากกว่า ‘เอาไป-มา’ และเมื่อดูคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่เหลืออยู่ในภาษาปะกอในปัจจุบันก็เป็นคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ซึ่งใช้บ่งชี้ทิศตะวันตกหรือระดับพื้นที่ต่ำเท่านั้นและคุณสมบัติการบ่งชี้ทิศและระดับพื้นที่สูง-ต่ำก็สูญไปแล้ว ปรากฏการณ์ดังกล่าวในภาษาอิมปีและภาษาปะกอน่าจะแสดงให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่กำลังเกิดขึ้นในภาษาอิมปีซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปในบทที่ 6

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำนั้น เป็นเพียงการใช้ที่แปรไปจากการใช้ที่เป็นบรรทัดฐานเท่านั้นซึ่งต้องมีปริมาณการใช้ที่น้อยกว่าการใช้คำกริยาดังกล่าวที่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ และเป็นไปได้ที่ว่าการใช้ในปัจจุบันที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานอาจจะกลายเป็นการใช้ที่เป็นบรรทัดฐานของระบบภาษาอิมปีก็ได้ในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย